

ale

Historisk tidskrift
för Skåneland

Nr 1 1980

ale

Historisk tidskrift för Skåneland

utges av De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening.

Redaktör

Landsantikvarie Dag Widholm, Lund

Redaktionskommitté

Länsantikvarie Carin Bunte, Malmö

Professor Erik Cinthio, Lund

Fil. lic. Gert Jeppsson, Lund

Fil. dr. Anna-Christina Meurling, Lund

Fil. kand. Allan Persson, Lund

innehåll

	Sid
Käthe Balint: En nattmans öden under 1700-talet	1
Bengt Jacobsson: Glimtar ur Landskronas medeltid	9
Sven G. Sjöberg: Skånelandslitteratur	17
Aktuellt om antikvariskt:	
Lars Redin: Medeltidsstäder i Halland	30
Peter Skanse och Bertil Andersson: Bruksbåtar i Blekinge	31

En nattmans öden under 1700-talet — ett exempel på hur landskansliets diarium kan användas för personsökning

Av Käthe Balint

Landsarkivet, Box 2016, 220 02 Lund

Nattmän, rackare, kältringar och tattare var gängna tiders benämningar på samhällets lägre sociala skikt. Även om dessa människor levde innanför lagens ramar ansågs deras sysslor vanhedrande och ställde dem utanför samhällsgemenskapen. Denna artikel visar hur arkivforskning kan ge social bakgrund till sådana människoöden.

Vinjettbilden är hämtad ur H. P. Hansen, Natmændsfolk og kjæltringer.

I socialhistoriska undersökningar är kyrkoarkivalier såsom födelse-, vigsel- och dödböcker samt flyttningslängder ett ofta använt material. Socialhistorisk forskning är i stor utsträckning baserad på källor av denna typ. Tyvärr fångar vi inte in en del människor med detta grovmaskiga nät. Personer som flyttar ofta eller byter namn d.v.s. som har en socialt sett mera tvivelaktig levnad, blir naturligtvis därför också ofta omöjliga att följa i längderna och tappas lätt bort även av den mest rutinerade forskare. Detta är beklagligt, ty genom att dessa personer ständigt kommer i konflikt med samhällets lagar, finns det förhållandevis mycket detaljerat material om deras göranden och låtanden. Detta rikhaltiga material ger ofta en gripande bild av marginella existensers öden och samtidigt den

officiella synen på dessa människor i samhällets utkanter. I ett traditionellt kyrkoboksmaterial kan dessa personer ev. identifieras men inte följas. Jag ska här försöka visa en alternativ källa till kyrkoboksmaterialet och som exempel följa en nattmans öden under 1700-talet.

Allt emellanåt har jag under mitt arbete på landsarkivet i Lund träffat på släktnamnet Bollvig i olika sammanhang. Till yrket var männen alltid nattmän. Släktens kvinnor gifte alltid in sig i nattmanssläkter. I flera generationer i senare delen av 1700-talet bodde familjen vid Dalby avrättningsplats, i Östra Mölla. Huset kallas ibland Galjehuset. Det ovanliga släktnamnet och att samtliga släktens medlemmar var nattmän fascinerade mig.

Nattmannen var den skånska och danska

Fig. 1. Nattmansfolk på vandring. Ur H. P. Hansen, Nattmændsfolk og kjæltringer, Köpenhamn 1921.

benämningen på Uppsveriges vallackare. Den mest kände litteräre företrädaren för denna befolkningsgrupp är »Vallackaren» i Frithiof Nilsson Piratens böcker om Bombi Bitt. Hans sysslor bestod i, förutom att gälla hästar, att slakta hästar och att skära ner självspillingar. Dessutom skulle han vara bödeln behjälplig vid avrättningar med att skära ner den hängde, att utföra stegling samt att begrava avrättade och självspillingar. Dessa hade inte rätt till en kyrklig begravning utan grävdes ner i ett tremarkaskäl d.v.s. där tre byar eller socknar möts. Ibland var nattmannen tillika sotare.¹ Alla dessa sysslor ansågs vanhedrande och nattmannen levde därför utanför samhällets gemenskap.²

Varifrån rekryterades då vallackarna? I Skåne var benämningen synonym med tat-

tare enligt Brita Egaradt. Enligt deras egen tradition härstammade de från tolv bussar som Karl XII medförde tillbaka till Sverige från Turkiet.³

Som en utgångspunkt för det fortsatta sökandet ställde jag samman en släkttavla över släkten Bollvig med hjälp av Dalby församlings födelse-, vigsel- och dödböcker, de första husförhörlängderna samt flyttningsattester.

Bollvig Pettersson dog i Dalby 1775 54 år gammal. Han hade sönerna Mårten född omkring 1758 i Danmark, Johannes född omkring 1770 i Dalby (ej införd i födelseboken) och Daniel född den 25/2 1770 i Dalby.⁴ En dotter Ingeborg dog den 19/12 1768 i Dalby 1 1/2 år gammal. Hon var inte född i Dalby. Familjen torde alltså ha inkommit till Dalby strax före dotterns

Imo Nattmannen Friedrich Bollvig Peterson, hwilken, såsom dömd att Riket förwisa, och redan war uti Ystad, att till Tyskland öfwerföras, har fått tillfälle, att jämte sin hustru Anna Christina Jacobs Dother sig på flykten practicera.

2.do Studenten Ola Ingstedt, som af en i Landscrona fasttagen Karl, Peter Jönsson Brinckberg benämd, blifwit angirwen delagtig uti nåare fallste Danske Banco-jedlars utgifwande; Warandes bemålte Ingstedt beskriwen, född 2:ne mihl på denna sidan Stockholm uti en by Torpa benämd hwarest hans Fader skall warit Länsmän; Ingstedt har för någon tid sedan wistats i Huseråd af Billinge Sochn och detta Påhr och då wärdeklädd uti en blå turcotte med wäst af samma färg, gröna böror, samt gula knappar uti underkläderna, blå språkliga Pommulls strumpor, och skor; är långa och smalt til wäxten, har svart kort hår och lika ögonbrönnar, nyfäst hatt och till utseendet skall wara några och Tiugo åhr gammal.

Skulle förenämde Personer årtappas, böra the under såkert förwar till fästningen härstädes insändas. Malmö Lands-Cancellie d. 21. October 1768.

ADLERFELT.

EBBE JOH. SOMMAR.

Fig. 2. Landskansliets efterlysning efter nattmannen Friedrich Bollvig Peterson. Ur länsstyrelser tryckta kungörelser 1765-69.

död. Därtill uppträdde som gudmödrar och faddrar i Dalby nattmansänkan L. M. Bollvig, nattmansdottern Johanna (eller Anna) Maria Bollvig samt Dorotea Bollvig.

Släkttavlan ger uttryck för mycket litet dramatik. Den ger endast vissa hållpunkter och lämnar många frågetecken. Vi får inte veta något om Bollvigs tidigare liv. Det syns inte möjligt att komma längre tillbaka med hjälp av kyrkoboksmaterialet.

Först ett annat material leder oss vidare. Vid en genomgång av kungörelser och efterlysningar i ett annat ärende påträffar

jag en tryckt efterlysning »Nattmannen Friedrich Bollvig Petersson, Hwilken, såsom dömd att Riket förwisa, och redan war uti Ystad, att till Tyskland öfwerföras, har fått tillfälle, att jämte sin hustru Anna Christina Jacobs Dother sig på flykten practicera.» Efterlysningen var daterad den 21 oktober i landskansliet i Malmö.⁵

Istället för att finna familjen inflyttad detta år finner vi den alltså förvisad ur landet. Hur kunde de rymma? Hur kunde de bosätta sig i Dalby senare samma år utan påföljd?

I Malmöhus läns landskanslis diarium över inkomna handlingar 1768 finns ett brev från Ystads magistrat angående flykten.⁶ Däri berättas, att landsförvisade nattmannen Friedrich Bollvig Petersson och hans hustru, som med bevakning förts ombord på ett fartyg i Ystad hamn destinerat till Stralsund, lyckats hoppa överbord och simmande försvinna. Landshövdingens åtgärd finns antecknad bredvid; »Efterlysning». Inget vidare finns antecknat om familjen i landskansliets diarium under senare delen av 1768.

Källorna hade alltså hittills gett svar på hur de flytt men inte på de övriga frågorna.

En vidare undersökning av landskansliets diarium över avgångna handlingar »öppna ordres och fångpass» ger vid handen, att Bollvig blivit landsförvisad av Landskrona kämnärsrätt den 30 augusti 1768 och erhållit fångpass till Stralsund.⁷

Målet och domen återfinns i Landskrona kämnärsrätts arkiv. Den 29 augusti på kvällen hade nattmannen Bollvig Pettersson införts drucken till häktet efter att han hade misshandlat sin hustru. Målet togs upp på morgonen följande dag. Bollvig for ut i eder mot rätten. Han dömdes till böter, risslitning »som en landsförvisad missdådare» samt verkställd landsförvisning p.g.a. att han tidigare blivit dömd till detta straff av kämnärsrätten i Helsingborg den 27 februari samma år.⁸

Frågorna om varför han blivit landsförvisad kvarstår och ytterligare en fråga tillkommer. Hur kunde kämnärsrätten, som var en lägre underrätt, döma till landsförvisning?

Någon dom den 27 februari finns inte införd i Helsingborgs kämnärsrätts protokoll men däremot en rättegång mot Helsingborgs nattman Friedrich Bollvig den 8—11 februari. Ett flertal personer hade anmält stölder av bl.a. en bagge, timmer, dörrstol-

par och en spegel för rätten. Misstankarna riktades snart mot Bollvig och två tyska soldater. Vid rannsakingen framkom, att soldaterna blivit bekanta med Bollvig då de sålt begagnade kläder till honom samt köpt salva mot utslag. Han hade då trakterat dem med brännvin. Rätten påpekade, att soldaterna borde förstått vem de umgicks med av skylten ovanför husets dörr samt av den mängd hästben som låg utanför nattmanshuset.¹⁰

Bollvig berättade inför rätten, att soldaterna kommit till honom då han låg i sängen och tyckt att det var kallt, varpå de gått ut och hämtat dörrstolpar från grannarnas hus att använda som bränsle i kakelugnen. Bollvig hade då erbjudit dem plats i sängen och trakterat dem med brännvin om morgonen. Hustrun hade lämnat honom tre veckor tidigare efter att han hade slagit henne. Rätten frågade vad för fler personer som besökte honom. Han svarade: »Ingen». Om de övriga stulna sakerna nekade han kännedom.

Nu inkom för rätten en fältväbel och berättade att han igenkände Bollvig. Dennes rätta namn var Lehman och han hade varit soldat vid Sprengtportens regemente i Kristianstad. Där hade han för bl.a. misshandel varit dömd till slaveri i några år.

Bollvig erkände att detta stämde både vad angick namnet och slaveriet, men att han varit dömd inte för stöld utan för att han, då några småpojkar retat honom på gatan i Kristianstad, hade slagit ut fönsterna i huset där pojkarna tagit sin tillflykt. Därpå hade kämnärsrätten dömt honom till slaveri. Efter ytterligare förhör uppskötts målet till en annan dag men återkommer inte i domboken. Något domslut finns inte införd den 27 februari.

Kan domen finnas i den renoverade (renskrivna) domboken i Göta hovrätt? Tyvärr saknas domslutet även där.

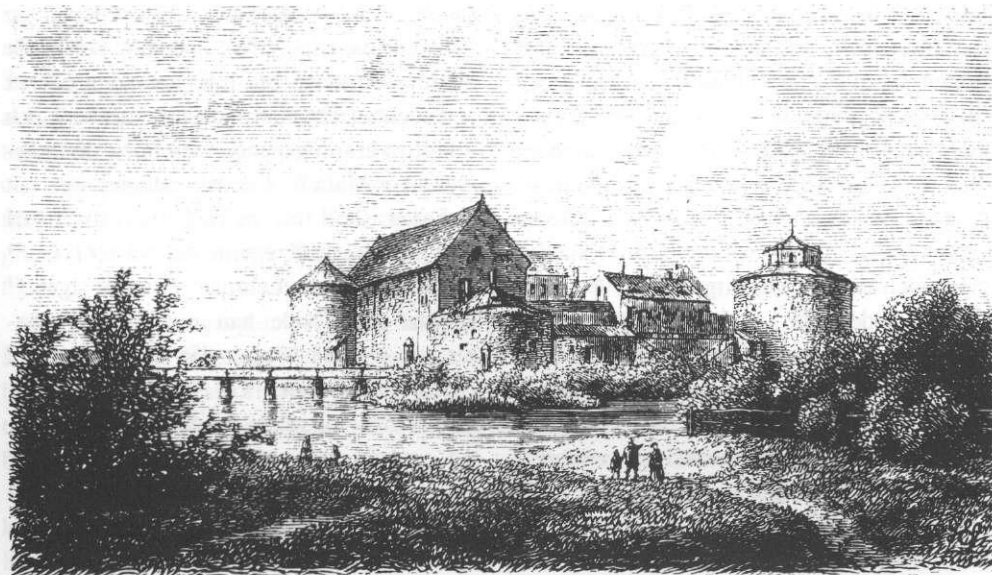

Fig. 3. Landskrona fästning. Xylografi från mitten av 1800-talet, då fästningen fortfarande användes som fängelse.

Enligt det saknade domslutet skulle Bollvig vara dömd till landsförvisning av Helsingborgs kämnärsrätt. Kämnärsrätten var en lägre underrätt i städerna. Den kunde döma till landsförvisning endast i ett par fall. Det gällde enligt 1748 års förordning »tartarer och zieguener». Om dessa dömts tidigare till risslitning eller allmänt arbete och återigen gripits kunde de föras till kämnärsrätten och skulle där dömas att föras ur länet. Kunglig befallningshavande skulle underrättas. Här gällde det dock snarast att förhindra landsstrykande. Idkade dessa personer en för dem lovlig näring fick de stanna.¹²

Häri kan svaret finnas på hur Bollvig några månader efter sin landsförvisning och fram till sin död kunde vara bosatt och ha anställning som nattman i Dalby. Genom att inneha ett lovligt hantverk och att inte vara i klammeri med rättvisan erhöll han rätt att stanna i landet.

Finns det några möjligheter att följa

honom vidare tillbaka till tiden som soldat vid namn Lehman i Kristianstad?

Husförhörlängder för Helsingborg finns inte bevarade för denna tid men i vigselboken för staden finns infört att nattmannen och sotaren Friedrich Bollvik Pettersson vigdes vid kvinnspersonen Anna Christina Jacobsdotter den 10 april 1767. Några barn till dem föddes inte i staden.

Varken på krigsarkivet eller landsarkivet finns rullor bevarade för Sprengtportens regemente för denna tid. Kristianstad fängelsearkiv är först bevarat från 1800-talet. Kristianstad kämnärsrätts protokoll finns bevarade, men omfattar en diger volym för varje år, och vi vet endast att Lehman var dömd före 1768. Enda möjligheten torde vara att fortsätta gå igenom landskansliets diariers »fångpass» och »efterlysningar».

Först 11 år tidigare, den 26 april 1757 återfinns ett fångpass för Johan Friedrich Lehman att föras till Kristianstad.¹³ Sam-

tidigt avsändes en beskrivning av infångandet till landshövdingen i Kristianstad.¹⁴ I brevet uppgavs, att Lehman, som var dömd till livstids fängelse i Kristianstad fästning men hade rymt, hade gripits i Helsingborg den 8 april enligt meddelande från magistraten där.¹⁵ Lehman hade kvällen tidigare kommit till stadens sotare men blivit angiven och tagen i fängsligt förvar.¹⁶

Han hade inte varit på fri fot länge. Efterlysningen var utfärdad den 8 februari samma år.¹⁷ I efterlysningen finns följande signalement: »arbetsfången från Kristianstad Friedrich Lehman beskrives av medelmåttig växt, svartlagd i ansiktet, med svart krusigt hår, klädd uti blå rock med gul väst och grå byxor, samt har bult om ena foten.»

Efterlysningen var föregången av en begäran om efterlysning från landshövdingen i Kristianstad län.¹⁸

Landshövdingen i Kristianstad borde i sin tur genom ett inkommande brev från garnisonen erhållit vetskap om rymningen, men något sådant brev har inte påträffats. Möjligen har rapporteringen skett muntligt.

Handlingarna ger även glimtar från det hårda livet i fängelset, då medeltilldelning m.m. gick över landshövdingen. Vintern 1756 rapporterar kommandanten på fästningen att fångarna »så tillsägendes helt nakna äro» och därför inte kan brukas i kronans tjänst om de inte får nödtorftiga kläder. Bultar och kedjor att fästa fångarna med rekvireras också.¹⁹

Året tidigare finns Lehman upptagen på fånglistan i Kristianstad med ytterligare ett namn »alias Nommer».²⁰

Samma år återfinns han i frihet igen. Denna gång hade han tagit sig till Helsingör, och där låtit värva sig i den danska armén. Enligt brev från landshövding Stael von Holstein i Malmö till kollegan Barnekow i Kristianstad hade Lehman sedan ång-

rat sig, tagit två danska desertörer med sig till den svenska sidan, men av rädsla för att bli bestraffad om han återvände till sitt regemente i Kristianstad, låtit värva sig och erhållit värvningspengar vid Posseska regementet i Malmö. Landshövdingen ber, att Lehman skall bli befriad från straff, då han hade skaffat regementet två rekryter.²¹

År 1753 var Lehman efterlyst igen.²² Denna gång hade han avvikit från fästningen i Landskrona, där han var satt i arbete i smedjan. Vid försvinnandet beskrevs han »varande medelmåttig till växten, mager och vitlagd i ansiktet, varit klädd uti en blå vadmalsväst, utslitna svarta skinnbyxor, vita ullstrumpor, runda laderskor med trenne spännen uti samt en blå ullgarnsnattmössa på huvudet.

Något fångpass finns inte utfärdat för honom de följande åren, så vi får inte veta något om infångandet.

Ytterligare en gång tidigare, år 1751, hade Lehman rymt från fängelset i Landskrona. Även vid detta tillfälle hade han tagit sig till Danmark, men denna gång först efter att ha förövat ett inbrott i Vikens kapell. Sedan han hade brutit upp fattigbössan, stal han mässhaken. I Helsingör sålde han galonerna från mässhaken och värvade sig i den danska armén. Han arresterades i Helsingör. Utlämningen till Sverige efterlämnade en omfattande korrespondens bl.a. med Kungl. Maj:t, innan Lehman kunde återföras till fästningen i Landskrona.²³

I Maj 1751 hade Lehman anlänt till Landskrona fästning, dömd i Kristianstad till tre års fängelse, nio gånger gatulopp genom 300 man och två söndagars uppenbar kyrkoplikt, för att han hade deserterat ur armén.²⁴ Lehman anklagades, för att han, under löfte om äktenskap och genom att säga att han hade permission, hade lockat en spinnerska vid yllefabriken att ge

sig av med honom från fästningen i Kristianstad tillsammans med sju tyska soldater. Samtliga hade, efter ett omfattande spaningspådrag, gripits och återförts till Kristianstad. Soldaterna ställdes inför krigsrätt och spinnerskan inför rådhusrätten. Lehman uppgav inför rätten, att han redan var gift i Dolvitz på landet Ruen d.v.s. troligen på Rügen.²⁵

Detta är sista gången vi möter honom i landskansliets material.²⁶ Troligtvis hade han en kort tid dessförinnan låtit värva sig till den svenska armén, som var i starkt behov av rekryter.

Om vi sammanfattar detta öde som vi kunnat följa det, är en rimlig tolkning att Lehman, som av vissa tecken att döma varit av zigenskt ursprung, efter att han varit i kontakt med rättvisan vid upprepade tillfällen, tagit nattmansyrket för att få hemortsrätt i landet.

Slutligen kan, om Johan Friedrich Lehmans alias Nommers alias Bollvigs fortsätta öden tilläggas, att han efter sina många och långa fängelsevistelser, i sitt

fortsatta yrke som nattman i själva verket utgör ett exempel på social återanpassning.

I Dalby lyckades han samla sin stora familj, som bestod — förutom hustrun — av några barn i ett tidigare äktenskap (bl.a. en son född i Danmark) och här föddes ytterligare två barn. Han tycks ha levt ett stilla liv utan att ha varit i kontakt med rättvisan och dog här av värk 1775.²⁸

Som vi ser, företer naturligtvis materialet många luckor, men ger ändå en förvånansvärt fullig bild av en av de personer, som i senare tidens husförhörlängder på ett tidigt stadium av sitt liv skulle överförts till kategorin »personer utan känd hemvist» och därmed varit mycket svår att spåra i kyrkoboksmaterialet. För tiden före husförhörlängderna är möjligheterna att följa dessa kategorier av människor obefintliga.

Därför utgör landskansliets ämnesordnade diariet, även om bearbetningen är tidsödande och ger vissa luckor, ett unikt material.

Noter

¹ Egardt, Brita: Hästslakt och rackarskam, 1962, s. 198 ff.

² Egardt, Brita: a.a. s. 218 ff.

³ Egardt, Brita: a.a. s. 195.

⁴ Att dessa verkligen var bröder framgår av Mårten Bollvigs bouppteckning i Torna härads arkiv F II a:34 nr 88.

⁵ Malmöhus läns kungörelser 1765–1769.

⁶ Malmöhus läns landskansli B I a:44, D III a:79 s. 3835. Diarierna är ämnesordnade efter avsändare (inkommande brev) eller mottagare (utgående brev). Därtill finns rubriker som »öppna ordres och fångpass» och »efterlysningar» bland de utgående handlingarna. De inkommande diarierna (B I a) hänvisar vidare till inkommande handlingar (ex. D III a, skrivelser från lokala ämbetsmän) och de utgående diarierna har hänvisningar till koncept till de utgående skrivelserna (A I a).

⁷ Malmöhus läns landskansli B III a:43.

⁸ Landskrona: Kärnärätsrättens arkiv A I a:21.

⁹ Helsingborg: Kärnärätsrättens arkiv A I:33.

¹⁰ Om avståndstagandet från nattmannen se Egardt, a.a. s. 218 ff.

¹¹ Enligt brevväxlingen i samband med utvisningen till Stralsund var domslutet bilagt efterlysningen. Ev. har originaldomen bilagts utan att avskrift har gjorts i domboken.

¹² Kungliga förordningar, den 24 mars 1748.

¹³ Varje gång en fånge skulle förflyttas, antingen detta gällde till fängelset, till rättegångsorten eller mellan två fängelser, utfärdades ett fångpass. I Malmöhus läns landskansli diariet återfinns fångpassen under en särskild rubrik, i diarierna för Kristianstad län ingår passen bland de utgående handlingarna till befallningsmännen.

Malmöhus läns landskansli B III a:32, fångpass.

¹⁴ Dito B III a:32, Barnekow.

¹⁵ Malmöhus läns landskansli B III a:32, Matern.

¹⁶ Helsingborg: Kämnärsrätten A I a:62.

¹⁷ Malmöhus läns landskansli B III a:32, efterlysningar.

¹⁸ Malmöhus läns landskansli B I a:33, Barnekow.

¹⁹ Kristianstad läns landskansli B I:23, från commendatskapet, dito D I:73, från commendatskapet.

²⁰ Kristianstad läns landskansli D I:73, från commendatskapet 23/4 1755.

²¹ Malmöhus läns landskansli B III a:30, Barnekow. Dito A I:32, s. 230.

²² Malmöhus läns landskansli B III a:28, efterlysningar.

²³ Malmöhus läns landskansli B I a:28, legationssekreterare Faxell, kommissarie Krüger.

Dito B III a:27, löjtnant Hagman.

²⁴ Malmöhus läns landskansli D III a:45 nr 5–7. I utdragen av rullorna som är bilagda kallas han Micha Fr. Lehman, men i övriga handlingar Johan Friedrich.

²⁵ Kristianstad: Rådhusrättens och magistratens arkiv A I a:44, 14/11 1750 § 3 och följande. Med landet Ruen avses ev. Landrügen, den största av Rügens öar. Här finns en ort Boldewitz (jfr. Bollvig!).

Kristianstads läns landskansli D I a:65.

²⁶ De föregående årens diaries för Malmöhus och Kristianstad län har genomgåts för titlarna fångpass, efterlysningar, Matern commisarie på Landskrona fästning och landshövding Barnekow (Malmöhus län) samt i Kristianstad län commendatskapets och garnisonens brev, herrar landshövdingars brev och befallningsmännens brev.

²⁷ Om Lehman lät värva sig till den svenska armén för att erhålla hemortsrätt i landet i en svår tid har inte kunnat avgöras utifrån materialet. Om värvandet av zigenare till den svenska armén se Olle Helander i Malmö stads historia del 2, 1977 s. 533.

²⁸ Dalby kyrkoarkiv C:1. Han återkommer inte i landskontorets diaries.

Glimtar ur Landskronas medeltid

Av Bengt Jakobsson

Riksantikvarieämbetet, Box 1517, 221 01 Lund

Landskronas tillkomst i början av 1400-talet har ansetts vara ett direkt led i centralmaktens handelspolitiska strävan. När Erik av Pommern omkr. 1410 lät grunda staden vid den ort som hette Södra Säby utfärdade han snart rättigheter för engelska och holländska köpmän att »ligga i Landskrona». Stadens tillkomst skulle alltså vara ett led i Kungens strävan att skapa en motvikt till Hansans starka ställning i de äldre medeltida städerna. Denna strävan kom emellertid snart på skam. Det dröjde inte länge förrän hanseaterna slagit sig ned även i Landskrona.

Staden kom dock under de efterföljande århundraden att få stor betydelse på det utrikespolitiska planet. Med sitt strategiska läge utmed Öresund kom Landskrona att utgöra en spelbricka i de olika krigen mellan Danmark och Sverige, vilket bl.a. visar sig i de stora befästningsarbetena som kom i gång redan på 1540-talet.

Stadens sydgräns gick under medeltiden ungefär utmed den nuvarande Norra Långgatan sträckning (fig. 1). Den dåvarande strandlinjen gick strax söder därom. Enligt gammalt kartmaterial skulle staden vid denna tidpunkt varit omgiven av vallgrav och vallar med murade portar (fig. 2). Den äldsta kända kartan, upprättad av Anders Sörensen Vedel omkr. 1580, är en hastigt nedtecknad skiss försedd med text (fig. 3). Man kan i denna läsa att den del av

stadsgränsen som varit belägen mellan Mölleporten och kastellet södra hörn, benämnes »muren». Åt de andra hållen var staden omgiven av en vall. Väster om Mölleporten låg en annan strandport som kallades S:t Gertruds port och från denna ledde stadens hamnbrygga ut till den djuprännan som utnyttjades av sjöfarten. Intill Strandstraedet som från S:t Gertruds port ledde in mot stadens centrum, låg S:t Gertruds kapell, en av stadens medeltida kyrkor.

Vid gatuschaktningar i nov.–dec. 1979 kom flera av dessa medeltida konstruktioner att beröras. Dessa schakt omfattade delar av Selma Lagerlöfs väg, Norra Långgatan och Kungsgatan, alltså den medeltida stadens södra gränsområde (fig. 4). Befästningsarbeten under 1600-talet och stora utfyllnader under 1700-talet² har medfört att dagens marknivå ligger ca: 3 m. över den medeltida nivån. Dessa fyllnadsmassor ligger utmed Selma Lagerlöfs väg och Norra Långgatan direkt på den medeltida stranden vilket visar sig i förekomsten av tjocka tånglager som sköljts upp av havet. Några kulturlager påträffades alltså inte i dessa gatusträckningar, men jämväl några konstruktioner som här närmare skall beröras.

Genom liknande undersökningar 1954³ visste man att den medeltida hamnbryggan korsade Selma Lagerlöfs väg strax utanför

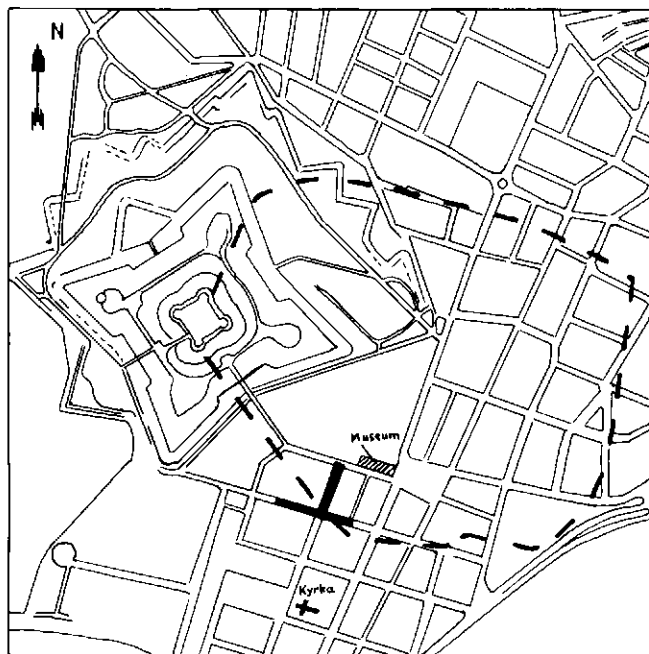

Fig. 1. Utdrag ur Landskrona stadsplan med den medeltida stadens gräns markerad med streckad linje. 1979 års undersökning utmed Selma Lagerlöfs väg, Norra Långgatan och Kungsgatan markerad med svart.

nuvarande Hotell Öresund. Den stenkista som då påträffades kom även nu att beröras av schaktningar. Stenkistan som utgör ett av landfästena för hamnbryggan ingår i en trolig serie av stenkitor som burit upp bryggan hela vägen ut i havet. Den markerades nu endast av en stor stenhög med enstaka uppstickande ekpålar. Någon uppskattning om stenkistans ursprungliga storlek gick ej att göra eftersom schaktet endast berörde en del av den omfattande stenhögen. Åt söder påträffades dock år 1954 delar av en fyrkantig träram bevarad in situ, vilket antyder att kistan kan ha utgjorts av ett fyrkantigt timrat träkar som fyllts med sten. I övrigt påträffades anmärkningsvärt lite trä från konstruktionen. Troligen har stenkistan raserats i samband med utfyllnaderna på 1700-talet, varvid det värdefulla ektimret tagits tillvara för andra ändamål.

På två ställen påträffades både vallgrav

och stadsmur. Dels vid korsningen till Kungsgatan och dels längre österut längs Norra Långgatan. Stadsmuren som fortsatte åt öster snett under Norra Långgatan, markerades även den av löst liggande stora stenar mellan vilka nedslagna pålar stack upp. På Vedels kartskiss från 1580-talet kan som redan tidigare nämnts utläsas att denna del av stadsgränsen varit försedd med en mur till skillnad från övriga delar av staden som omgivits av en vall. Här måste alltså förelegat en synlig skillnad i stadsbefästningens utseende. Hur denna mur varit utformad har tidigare inte kunnat fastställas och några helt säkra slutsatser torde väl inte heller nu kunna dras, men vissa iakttagelser gör det ändå möjligt att framkasta ett förslag till dess uppbyggnad. Det kunde klart konstateras att de påträffade stenarna låg direkt ovanpå den gamla stranden och att muren således inte varit grundgrävd, vilket förövrigt skulle

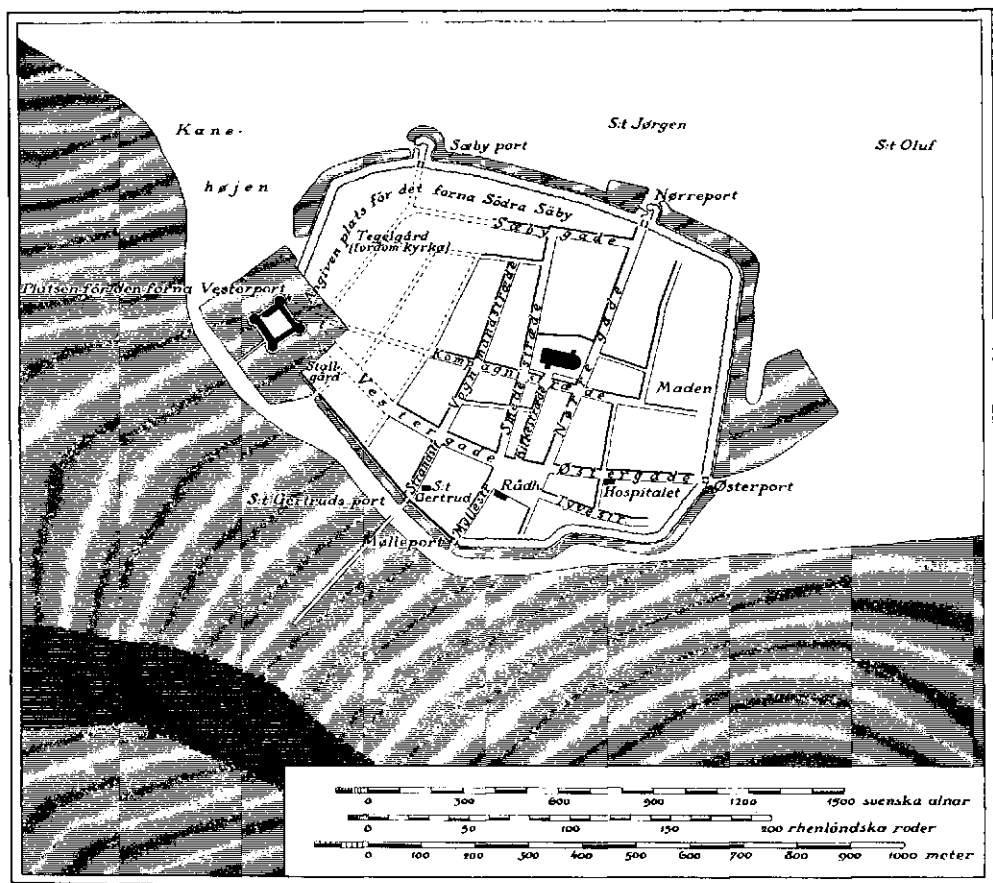

Fig. 2. Landskrona på 1580-talet. Vedels karta, restituerad i enlighet med kartan 1644.

varit förenat med stora svårigheter eftersom den gamla stranden här endast ligger några decimeter över havsytan och varje hål som grävts följaktligen snabbt skulle fyllts med vatten. Läget av de pålar som påträffades mellan stenarna antyder att dessa varit ordnade i två parallella rader i murens längdriktning. Spår av vidjeflätning mellan pålarna kunde också konstateras. Troligen har man byggt upp muren på så sätt att man längs pålradernas utsidor lagt upp jordvallar som haft sina högsta punkter närmast pålraderna. Vidjeflätningen har då haft till uppgift att hindra jorden att även fylla ut den »korridor» som bildats mellan pål-

raderna. I denna »korridor» har sedan de stenar vräkt ned som fått utgöra grunden till dagmuren. På detta sätt har man fått en stabil grund med omgivande jordvallar som stöd. Fynd av hela och fragmentariska tegelstenar med kvarsittande rester av kalkbruk tyder på att hela konstruktionen sedan försetts med en dagmur där tegel åtminstone delvis ingått. Stengrundens bredd kunde uppskattas till c:a 2 m. Avståndet från stengrunden till den c:a 6 m breda vallgraven var omkr. 3,5 m, vilket begränsar den yttre jordvallens bredd i basen till detta mått. Om man utgår från att jordvallen även på murens insida haft

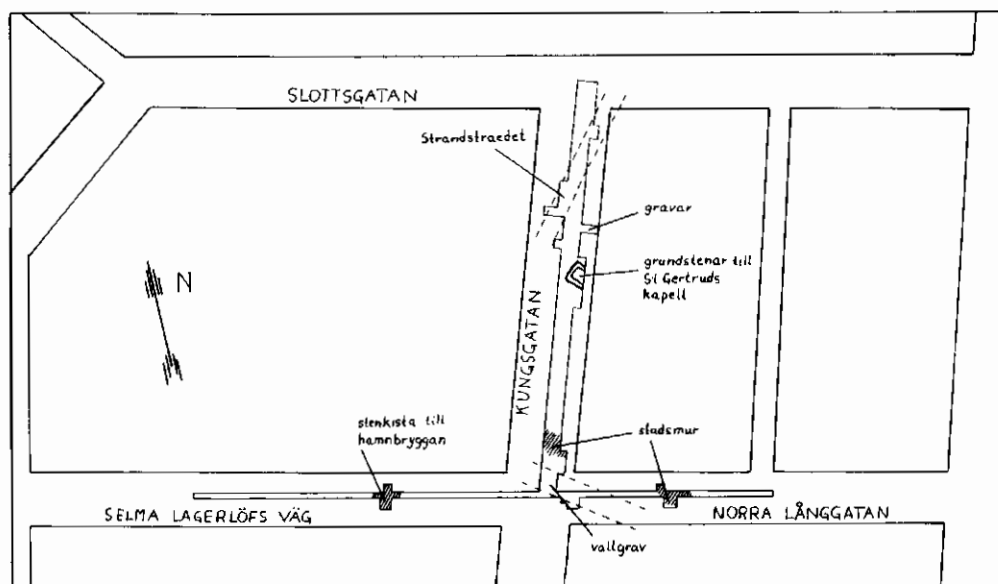

Fig. 4. 1979 års undersökning med de påträffade konstruktionerna markerade.

samma mått skulle muren och de omgivande jordmassorna i basen få en sammanlagd bredd av omkr. 9 m. (fig 5). Hur dagmuren varit utformad kommer vi aldrig att kunna få reda på eftersom hela konstruktionen är raserad ned till sina grundvalar. Möjligen kan den på insidan ha varit försedd med någon form av

strävor för att få ökad stabilitet och säkerligen har den upptill haft ett bröstvärn. En sådan befästningsmur var naturligtvis inte ämnad att kunna stå emot något kraftigare bombardemang. 15- och 1600-talens alltmer utvecklade artilleri leder följaktligen fram till att muren med tiden förses med kraftiga bastioner och utanverk.

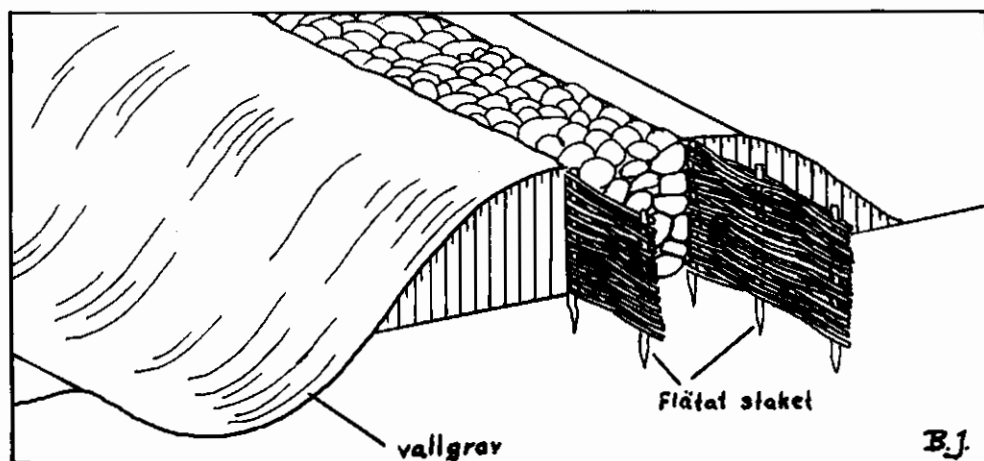

Fig. 5. Rekonstruktionsförslag till uppbyggnaden av stadsmurens grund.

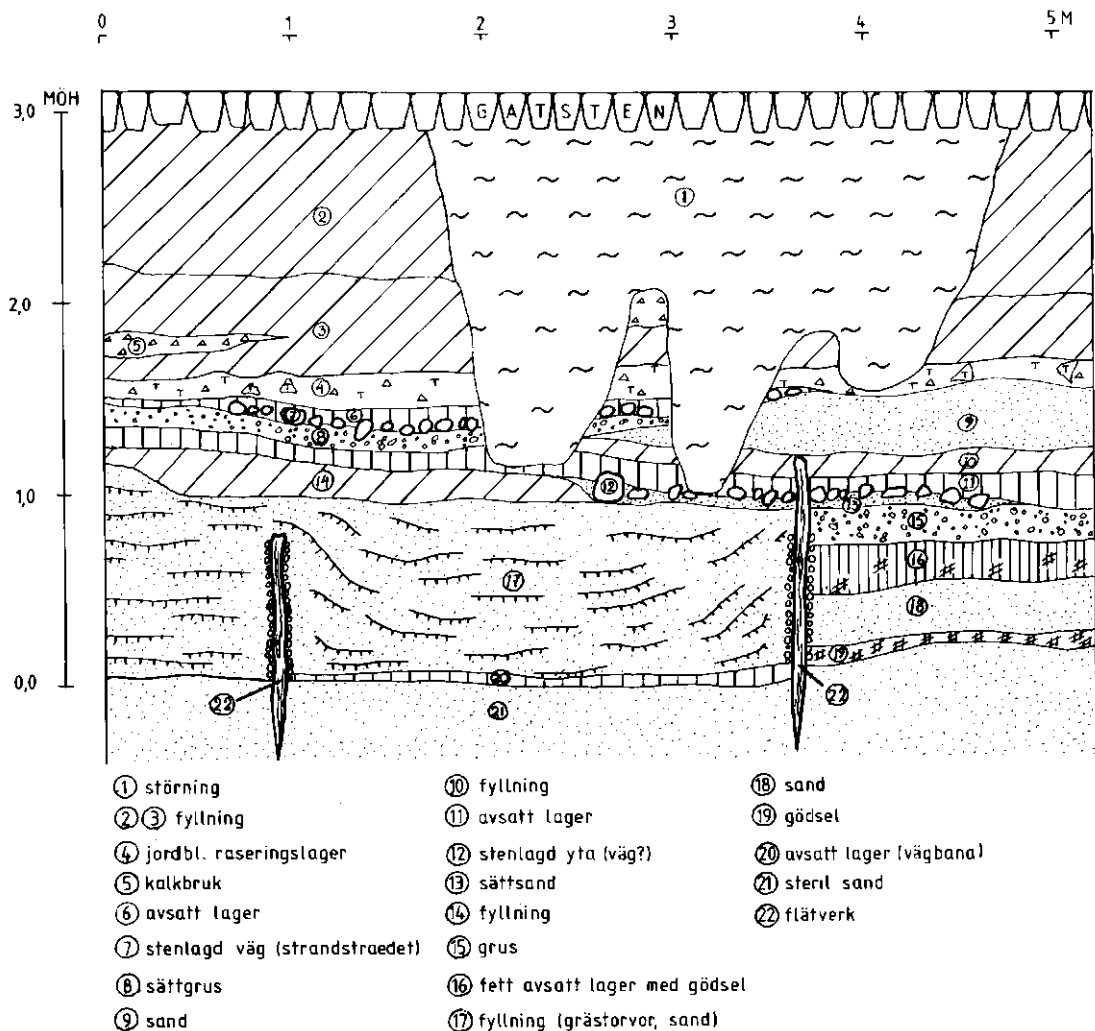

Fig. 6. Tvärprofil i Kungsgatan. Längst ned syns de vidjeflätade staketstolparna som begränsar den äldsta vägen ned mot stranden. På nivån mellan 1—1,5 m.ö.h. finns två kullerstensatta nivåer varav den översta med säkerhet utgör en gata (Strandstraedet) med samma riktning som den äldsta vägen.

Den del av Kungsgatan som berördes av schaktningarna låg i sin helhet innantför stadsmuren. Delar av det tidigare omtalade Strandstraedet påträffades vid två olika ställen utmed gatan. Denna äldre kullerstensgata som var belägen c:a 1,60 m under nuvarande gatuplan hade bitvis helt grävts bort vid tidigare schaktningsarbeten. Den löpte snett under Kungsgatan i riktning

NNO-SSV och gränsade åt öster till den tomt som under medeltiden hyste S:t Gert-ruds kapell. Kapellet som omnämnes första gången 1469 och som med säkerhet varit raserat 1560, finns bl.a. omnämnt i en tomtupplåtelseförteckning från 1551.⁴ Här angives att dess kyrkogård ligger med sitt sydvästra hörn vid Strandstraedet, omkr. 14 m från vallens insida. Redan 1961

konstaterades också en grundmur på det stället där kapellet borde ligga.⁵ Inga fynd gjordes emellertid då som styrkte byggnadens kyrkliga karaktär och några säkra belägg för att det rörde sig om S:t Gertruds kapell framkom inte. 1979 kom schaktningsarbetarna åter i kontakt med den delen av grundmuren som blottades redan 1961 och i samband härmed vidgades schaktet något åt öster. Muren utgjordes av kraftiga stenar lagda utan bindemedel och dess längd uppgick till 6 m. Snett över muren hade man under 1600-talet uppfört en annan grundmur som täcktes av ett kraftigt raseringslager bestående av tegelbrockor och taktegel. Norr om murarna påträffades sex skelettgravar orienterade i Ö–V-lig riktning. Det råder knappast någon tvekan om att den lägst belägna grundmuren verkligen hör till S:t Gertruds kapell och där utgör västgaveln. De påträffade gravarna ställer detta utom all tvivel. Vad som däremot kan synas något egendomligt är att inga gravar kunnat konstateras söder om kapellet trots att grävningsarbetena berört kyrkogården i ett schakt från dess södra gräns till dess norra. Lagerföljden vid detta parti visar emellertid att den medeltida markytan söder om kapellet endast legat c:a 0,40–0,50 möh, medan själva kapellet och området norr därom vilar på utfyllnader vilka höjt markytan till c:a 1,5 möh. Avsaknaden av gravar söder om kapellet får alltså en naturlig förklaring. Att gravsätta folk här måste ha bedömts som omöjligt eftersom grundvattnet redan på 0,5 m djup trängt in i gravschaktet. Det är t.o.m. möjligt att utfyllnaderna varit en förutsättning för att kapellet med sin kyrkogård skulle kunna anläggas här.

Kapellet har alltså vilat på utfyllnader, främst bestående av sand och grästorvor. Då det bevisligen har existerat redan 1469

måste dessa utfyllnader ägt rum under ett tidigt skede av stadens historia. Eftersom det intilliggande Strandstraedet vilar på samma utfyllnader har också denna kullerstensgata tillkommit efter 1469. Troligen har Strandstraedet fungerat som gata fram till 1700-talets mitt då en ny stadsplan upprättades, medan kapellet däremot endast fick stå i c:a 100 år. När har då dessa utfyllnader ägt rum? Att de tillhör ett tidigt skede av stadens historia är alltså fullt klart, men knappast det allra tidigaste. Längst upp utmed Kungsgatan, nära korsningen till Slottsgatan, påträffades kultur lager och spridda raseringsmassor från en tegelbyggnad, vilka täcktes av fyllnads massorna. Dessutom fanns under det stensatta Strandstraedet en äldre väg med samma riktning som denna, också ledande ned till hamnbryggan. Denna väg, som hade en bredd av c:a 3 m, begränsades av upprättstående staketpålar med flätade vidjor emellan. Detta är den äldsta bevarade vägen och den har kanske tillkommit vid stadens grundande omkr. 1410. Redan 1469 vet vi alltså att denna väg spelat ut sin roll och då täckts av de fyllnads massor som även S:t Gertruds kapell vilar på. På ett begränsat parti påträffades också resterna av en stenläggning som var belägen på nivån mellan den äldsta vägen och det stensatta Strandstraedet. Denna stenläggning låg något förskjuten åt väster och kan utgöra ännu en stensatt väg som existerat under mellanperioden (fig. 6). Det kan naturligtvis inte uteslutas att den äldsta vägen fanns på platsen redan då Erik av Pommern beslöt att grunda Landskrona, och att den utgör en gammal strandväg som haft förbindelse med byn Södra Säby. Andra frågor som inte heller säkert kan besvaras är den exakta tidpunkten då hamnbryggan uppfördes och när stadsmur och vall tillkom. I samband med undersök-

ningen tillvaratogs flera ekstockar från träkonstruktionerna i hamnbryggan och stadsmuren samt från staketen som begränsade den äldsta vägen. Prover har lämnats

in för dendrokronologisk analys, vilket förhoppningsvis kommer att kasta ljus även över dessa frågor.

Noter

¹ Landskrona stads äldre bebyggelse samt fornlämningar. sid. 9.

² År 1749 upprättades en ny stadsplan som innebar att stranden och delar av havsbotten söder om den medeltida staden fylldes ut, se Landskrona stads äldre bebyggelse samt fornlämningar. sid. 15.

³ Dokumentationsmaterialet förvaras på Landskrona museum.

⁴ Wählin H. Landskrona forna kyrka och dess minnesmärken. Staden. sid. 12, not 8.

⁵ Dokumentationsmaterialet förvaras på Landskrona museum.

Skånelandslitteratur 1979

Historisk-antikvarisk bibliografi i urval

Sammanställd av Sven G Sjöberg

Universitetsbiblioteket, Box 1010, 221 03 Lund I

Resttitlar från 1978 har i regel endast medtagits i den mån de kompletterar redan föreliggande regionala förteckningar.

Titelupptagningen har anpassats till de svenska katalogreglerna (KR 76).

Andersson, Arne, Dendrokronologisk undersökning av fartygsfynd från Östra hamnbassängen, Halmstad. — *Halland*, 62(1979), 56–58.

Andersson Bror A., Allerumsbygden under dansk tid. — *Kullabygd*, 52(1979), 63–83.

Andersson, Chatarina, mellan Snoporpe- och Tiufvegabsstredena. — *Malmöya*, 1979: 1, 13–17.

Andersson, Eva S. L., Bidrag till en Ystadbibliografi : litteratur om Ystad i Ystads bibliotek : ett andra komplement. — Borås, 1979. — 27 bl. — (Specialarbete / Bibliotekshögskolan ; 1979: 15)

—, Bidrag till en Ystadbibliografi : litteratur om Ystad i Ystads bibliotek : komplement till bidragen i YF:s årsskrifter 1962 och 1970. — *Ystadiana*, 1979, 111–129.

Andersson Inger, Industriminnen i Lomma kommun, Malmöhus län : en inventering utförd 1978–79 av Skånes hembygdsförbund / Inger Andersson, Nita Lorimer, Anette Stenlundh. — Lund, 1979. — 103 s.

—, Industriminnen i Svalövs kommun : inventering 1978 av Skånes hembygdsförbund /

text: Inger Andersson ; kartor, planer och teckningar: Hugo Gilmet. — Lund, 1978. — 141 s.

Andersson, Per, Malmö-litteratur : bibliografiska noteringar för år 1977 med tillägg från föregående år. — *Elbogen*, 8(1978): 4, 86–109.

—, Malmö-litteratur : bibliografiska noteringar för år 1978 med tillägg från föregående år. — *Elbogen*, 9(1979): 4, 129–150.

Andersson, Thorsten, Vägvisare till 50 kyrkor i Kristianstadsbygden / text: Thorsten Andersson, Gunnar Lindblom ; bild: Bo Ingvar Jönsson, Erik Karlsson ; Turistnämnden i Kristianstad. — Kristianstad, 1979. — 68 s.: litt.

Arkeologi och samhälle / red.: Åke Werdenfels ; Skånes hembygdsförbund. — Kristianstad, 1980. — 224 s. — (*Årsbok / Skånes Hembygdsförbund* ; 1979) — Innehåll: Arkeologi och samhälle / Erik Cinthio (s. 7–17). Ej må någon skada fast fornlämning : om lagen om fornminnen / Carin Bunte (s. 25–28). Arkeologi som samhällsvetenskap / Berta Stjernquist (s. 36–52). Arkeologi på uppdrag / Dag Widholm (s. 59–70). Malmö museum gräver / Ingeborg Roth, Sven Rosborn, Thomas Romberg och Bengt Salomonsson (s. 79–93). Kulturen och medeltidsarkeologin / Anders W. Mårtensson (s. 100–126).

Augustsson, Karin, Folkvandringstida brakteater från Halland. — *Halland*, 62(1979), 68–74.

Bager, Einar, Jörgen Kocks gård och dess ägare. — *Elbogen*, 9(1979): 4, 7–42. — Jörgen Kocks gård i Malmö.

Bager, Else, Föredrag vid Bunkeflo nya kyrkas 80-årsjubileum. — *Elbogen*, 9(1979): 3, 2–9. — Bl.a. om Bunkeflo medeltidskyrka.

Banning, Knud, Man skriver vers i Skåne : om Biblia pauperum-vers i skånske kalkmalerier. — *Ico. Iconographisk post*, 10 (1979): 1, 3–11.

Barnekow, Claus C. von, Nogle synspunkter på militærhistorisk forskning : et historio-grafisk bidrag til Den skånske Krig (1675–1679) og til dansk militærhistorisk forskning. — København : Det Kongelige garnisonsbibliotek, 1979. — (6), 123 s.

Barnekow, Hans, Gumlösa kyrka / H. Barnekow. — Hässleholm, 1978. — [14] s.

Baudou, Evert, se: Synpunkter på medeltidsarkeologi.

Barup, Kerstin, Bondrum Eljaröd Fågeltofta : [inventering av bebyggelse och miljö / av Kerstin Barup och Mats Edström] ; Kulturnämnden i Tomelilla kommun. — Tomelilla, [1979]. — 44 s.

—, Brösarp : [inventering av bebyggelse och miljö / av Kerstin Barup och Mats Edström] ; Kulturnämnden i Tomelilla kommun. — Tomelilla, [1979]. — 37 s.

—, Ramsåsa : [inventering av bebyggelse och miljö / av Kerstin Barup och Mats Edström] ; Kulturnämnden i Tomelilla kommun. — Tomelilla, [1979]. — 34 s.

Billberg, Ingmar, Grävskopor i medeltida industriområde. — *Malmö*, 1979: 1, 23–26. — Stadsarkeologisk utgrävning i kv. Tranan, Malmö.

—, Tegelgårdar i Malmö under medeltiden. — *Malmö*, 1979: 1, 30–32.

Bjurling, Oskar, Hafnerna i Halland. — (Skrifter / utg. av Institutet för rättshistorisk forskning. Serien 2. Rättshistoriska studier ;

6[1979] : s. 18–33) — Äldre territoriell indelning i Halland.

Björkman, Andreas, Kyrkorna i Åhus församling / [text och teckningar: Andreas Björkman ; utgivare: Åhus kyrkoråd]. — Åhus, [1979]. — 15, (1) s.

Blomkvist, Bo, International i miniatyr : studier i skånsk arbetarrörelse före 1880 och dess internationella kontakter. — Lund : Liber Läromedel/ Gleerup, 1979. — 184 s. : tab. — (Bibliotheca Historica Lundensis ; 43 [i.e. 44])

En bok om Tjörnarp / [red.: Åke Werdenfels] ; Tjörnarp sockengille. — Höör, 1979. — 210 s. — Ur innehållet: Ur Tjörnarp sockens äldsta historia / Magnus Lindhagen (s. 10–18). Ortnamnen berättar / Göran Hallberg (s. 20–38). Det medeltida Tjörnarp / Åke Werdenfels (s. 39–46). Skatter och jordnatur / Åke Werdenfels (s. 47–69).

Boström, Nils, Beskrivning av S:t Olofs kyrka / Nils Boström, Thure Helm. — [14:e–20:e tusendet.] — Simrishamn, 1978. — 24 s. — Omslag: S:t Olofs kyrka.

Branje, Gustav, Sören Norby och Blekinge : om myntprägling i Ronneby. — *Blekingeboken*, 57(1979), 96–100.

Bromölla : samhälle och industri vid Ivösjöns strand / TBV-avdelningen i Bromölla. — [Bromölla, 1979]. — 208 s.

Bunte, Carin, se: Arkeologi och samhälle.

Byggnadsinventering i Sverige under åren 1974–1977 / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. — Stockholm, 1978. — 108 s.

Carlquist, Sven, Budet om Bornholms befrielse år 1658. — *Ystadiana*, 24(1979), 71–86. — Berör även Ystads historia.

Carlsson, Agne, Register till Handlingar angående Villands härad 1937–1970. — Borås, 1979. — 26 bl. — (Specialarbete / Bibliotekshögskolan ; 1979: 96)

- Carter, James T., Stenålderskalendrar i Sverige / av James T. Carter, H. Malmström. — *Forskning och framsteg*, 1979: 5, 1–4. — Ale stenar, Kåseberga.
- Charlesen, Janne, Silfvitsborgs Porcellains bruk / Janne Charlesen, Harriet Hallberg. — Karlskrona, 1979. — 31 s.
- Christofferson, Kerstin, Fornlämning 10, medeltida borganläggning : Kungsbacken, Lemmeströ, Börringe sn Skåne : arkeologisk undersökning 1972. — Stockholm, 1979. — 27 s. : kart. — (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1979: 14)
- Cinthio, Erik, se: Arkeologi och samhälle.
- , se: Kring Lund.
- , se: Synpunkter på medeltidsarkeologi.
- Dufberg, Lars, S:t Olofs kyrka i Skanör. — Skanör [1979]. — 15 s.
- Duffy, Christopher, Siege warfare : the fortress in the early modern world 1494–1660. — London and Henley : Routledge and Kegan Paul, 1979. — xii, 289 s. — Ur innehållet: The Baltic empires (s. 163–190). Bl.a. om fästningsanläggningar i Skåne och Blekinge.
- Edlund, Barbro, Album Academiae Carolinae : Lunds universitets matrikel 1732–1830 / utg. av Barbro Edlund. — Lund : CWK Gleerup, 1979. — 339 s.
- Edvardsson, Vigo, Om forna tiders gästgivaregårdar och vägar i Västra Göinge. — *Västra Göinge hembygdsförenings skriftserie*, 27(1979), 69–82.
- Eftraboken . . . / Eftra Hembygdsförening. — [Slöinge]. — 1971.
- 2 : den andra boken om Eftra socken i mellersta Halland / sammanställd av Lennart Nilsson ; Eftra Hembygdsförening. — [Slöinge], 1979. — 415 s. : 1 pl. — Ur innehållet: Fornlämningar och fornfynd i Eftra socken / Lennart Lundborg (s. 8–24). Bebyggelsen och befolkningen / Lennart Nilsson (s. 25–64).
- Ejder, Bertil, Namnvetenskapliga strövtåg i Kristianstadsbygdens vattenområde. — *Kring Helge å*, 1977–1978, 3–9.
- , Om en medeltida häradsgräns i sydöstra Skåne. — *Årsbok / Tomelilla hembygds-krets*, 1979, 18–33.
- , Om Luggude härad och om Golvfyllan och Fyllebing. — *Sydsvenska Ortnamnssällskapets årsskrift*, 1979, 57–67. — Studier kring Luggude och en grupp ägonamn.
- , Ryd och rud. — Lund : Gleerupska universitetsbokhandeln, 1979. — 445, (3) s. — (Skrifter / utg. genom Dialekt- och landsmålsarkivet i Lund ; 2) — Talrika sydsvenska ortnamn på -ryd etc.
- Ek, Sven B., Stadens födelse. — 3. uppl. — Eslöv, 1978. — 66, (1) s. — (Eslövs museums skriftserie ; 3) — Om Eslöv.
- Ekbom, Carl Axel, Ledung och tidig jordtaxering i Danmark : studier i Nordens äldsta administrativa indelning. — Stockholm : Nordiska bokh. (distr.), 1979. — viii, 223, (1) s. : tab. — (Skrifter / utg. av Institutet för rättshistorisk forskning . . . Serien 1. Rättshistoriskt bibliotek ; 28) — Berör bl.a. Lunds stift och Halland.
- Elmevik, Lennart, Om förederna i några ortnamn på -lev, -löv. — *Sydsvenska Ortnamnssällskapets årsskrift*, 1979, 68–84.
- Ericsson, Acke, Litteratur om Skåne 1978. — Malmö : Stadsbiblioteket, 1979. — (2), 121 s. — (Bibliografiska skrifter / Föreningen Malmö Stadsbiblioteks Vänner ; 5)
- Esping-Bodén, Anita, Boplatslämningar från järnålder : Ättekulla gård, Raus sn Skåne : arkeologiska undersökningar 1974. — Stockholm, 1978. — 29 s. : kart. — (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1978: 5)
- , Boplatslämningar sten-, brons- och järnålder : Assartorp, Lyngby sn Skåne : arkeologisk undersökning 1973. — Stockholm, 1978. — 19 s. : kart. — (Rapport / Riksantikvarie-

- ämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1978: 1)
- , Husrester, senmedeltid Gullarp 5: 7 m fl, Trollenäs sn Skåne : arkeologisk undersökning. – Stockholm, 1979. – 9 s. – (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1979: 3)
- Fagerlund, Edvard*, Beskrifning om Lösens och Augrums socknar i Blekinge / af Edv. F. – Karlskrona, 1978. – 125 s. – Faksimile av första uppl. Karlskrona, 1865.
- , Beskrifning om Nettraby socken i Blekinge / av Edv. F. – Karlskrona, 1979. – iv, 96 s. – Faksimile av utg. Karlskrona, 1861.
- Folkesson, Hans*, Åhus stadsområde : bevarande av den äldre bebyggelsen och miljön : ett försök att beskriva stadsområdets historia, miljöns framväxt samt att lämna råd och anvisningar för vården av bebyggelsen och miljön : examensarbete i stadsbyggnad b vid Lunds Tekniska Högskola, sektionen för arkitektur. – Lund, 1979. – 54 bl. : karta.
- Folkesson, Mats*, Bebyggelseinventering. – Vår bygd, 62(1979), 23–38. – Nordhalland.
- Frykman, Jonas*, Tjurkö – en stenhuggarö. – Karlskrona, 1979. – 36 s. – Omslag: Hugga i sten : Tjurkö – en stenhuggarö. – Omtryck ur Blekingeboken, 1969.
- Förslag till byggnadsminnen i Hässleholms kommun / Byggnadskommittén, Maj 1979. – Hässleholm, 1979. – 46, (1) s.
- Gerwand, Nils*, Innehållsförteckning över Kullabygd 1928–1978. – Höganäs, 1979. – 32 s. – Omslag : Kullabygd : innehållsförteckning och författarregister.
- Gierow, Krister*, Studier kring Malmö-bogen. – Malmö : Allhems förlag, 1979. – 123, (1) s. – Kommentar till: Peder Laurensen, Malmö-bogen : facsimile. – Malmö : Allhems förlag, 1979. – 107 bl. – Den s.k. Malmö-bogen trycktes 1530 i Malmö av stadens förste boktryckare, Oluf Ulriksen. Det enda bevarade exemplaret i Lunds universitetsbibliotek.
- Gilmet, Hugo*, Industriminnen i Eslövs kommun, Malmöhus län / av Hugo Gilmet och Torkel Eriksson ; utg. av Länsstyrelsen i Malmöhus län, Skånes Hembygdsförbund ; distr.: Kulturnämnden i Eslöv. – Lund, 1979. – 74 s.
- Grandien, Bo*, Drömmen om renässansen : Fredrik Wilhelm Scholander som arkitekt och mångfrestare. – Stockholm, 1979. – 513 s. – (Nordiska museets handlingar ; 93) – Berör bl.a. restaureringen av Lunds domkyrka (s. 372–380).
- Granlund, John*, Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid. – Rtg, 62(1979), 17–21. – Historisk återblick.
- Graebe, Eiler*, Lund cathedral : a guide for visitors. – [Ny uppl.] – Lund, 1979. – 64 s.
- Gustavsson, Ingvar*, Jämjö kyrkor före och efter 1824. – Karlskrona, 1978. – 64 s. – (Skrift / Östra Blekinge hembygdsförening ; 2)
- Görfeldt, Oskar*, Vanstad socken : den förhistoriska tiden från istiden t.o.m. vikingatiden. – [Skåne Tranås, 1978]. – 130 s.
- Hallberg, Göran*, Oderljunga och Ijunga-namnen i Skåne. – Västra Göinge hembygdsförenings skriftserie, 27(1979), 99–106.
- , Harjagers härad och Eslövs stad. Lund : Gleerupska universitetsbokhandeln, 1979. – 182, (1) s. – (Skånes ortnamn. Serie A. Bebyggelsenamn ; 7)
- , Är namnet Malmö acceptabelt förklarat? *Elbogen*, 9(1979): 3, 16–19. – Genmåle av Thomas Munk af Rosenschöld (s. 20–23).
- , se: En bok om Tjörnarp.
- Hansson, Helen*, Klagshamns utveckling från agrarområde till industriort. – Limhamniana, 1979, 51–55, 57–75.
- Helsingborgs historia . . . / under red. av

- [1-2:] L. M. Bååth, [3-:] Gösta Johannesson ; Helsingborgs kommun. — Helsingborg. Bd 1-4. — 1925-1969.
- Bd 5: 1. — 1979. — 398 s. — Helsingborgslandskapet belyst av dess markhistoria / Mårten Sjöbäck (s. 13-48). Den slumrande idyllen / Alf Åberg (s. 49-109). Frihetstiden och Gustavianska tiden (1718-1809) : näringslivet / Gösta Johannesson (s. 113-398).
- Bd 5: 2. — 1979. — 465 s. — Frihetstiden och Gustavianska tiden (1718-1809) : styrelse och förvaltning / Gösta Johannesson (s. 7-302). Ståndstidens slutskede (1809-1862) : näringslivet / Gösta Johannesson (s. 303-465).
- Bd 5: 3. — 1979. — 362 s. — Ståndstidens slutskede (1809-1862) : styrelse och förvaltning / Gösta Johannesson (s. 9-260). Helsingborgs hamn 1658-1862 / Torsten Mårtensson (s. 261-340). Register till Bd 5: 1-3.
- Bd 6: 1. — 1979. — 570 s. — Ämbets- och tjänstemän 1720-1862 : Borgerskapets äldste och andra förtroendemän m. fl. 1666-1862 : personhistoriska anteckningar / Margit Rooth.
- Hilfeling, Carl Gustaf G.*, Journal förd vid antikvitets-teknaren C. G. Hilfelings antikvariska resa i sydöstra Skåne sommaren 1777 / utgiven och försedd med kommentar av Curt Wallin. — Årsbok / Tomelilla hembygds-krets, 1979, 34-45. — Forts. från föregående årsbok.
- Hillbom, Rune*, Karlskrona 300 år : en återblick i ord och bild 1679-1862 / av Rune Hillbom under medverkan av Erik Lange-mark ; Föreningen Gamla Karlskrona. — Karlskrona, 1979. — xiii, 175 s.
- Hillåker, Cecilia*, Löddeköpinge socken. — *Kävlingebygden nu och då*, 2(1979), 7-24.
- Hjärsås sockens hembygdsbok / utgiven av Hjärsås sockens Hembygdsförening. — Hjärsås.
D. 1 : Från mina 98 år i Hjärsås / Julius Håkansson. — 1978. — 62 s. — Bl.a. om kyrkbyn, socknen och kyrkan.
- Holmberg, Rikard*, byggnadsundersökningen av Jörgen Kocks gård. — *Elbogen*, 9(1979): 4, 67-88. — Jörgen Kocks gård i Malmö.
- , Jörgen Kocks gårds arkitektoniska utsmyckning. — *Elbogen*, 9(1979): 4, 103-120.
- Holmgren, Lars*, Register till Byahomet : Skånsk revy 1942-1952. — Borås, 1978. — 48 bl. (Specialarbete / Bibliotekshögskolan ; 1978: 128)
- Holmquist, Manfred*, S:t Pauli kyrka. — Malmö, [1978]. — 8 s.
- Hägge, Erik*, Boken om Halmstad. — Stockholm : Natur och Kultur, 1979. — 257, (2) s.
- , Drottning Kristinas besök i Halmstad. — *Föreningen Gamla Halmstads årsbok*, 56 (1979), 17-18.
- Ingers, Ingemar*, Kyrkor i Lund och Lunda-trakten / av Ingemar Ingers ; Lunds Turist-trafficförening. — Lund, 1979. — 12 s.
- , Ortnamnen i Malmö : Västra Klagstorps socken. — *Elbogen*, 8(1978): 4, 9-20.
- Jacobsson, Bengt*, Boplatslämningar, järnålder : Kvärlöv, Saxtorps sn Skåne : arkeologisk undersökning 1975. — Stockholm, 1978. — 24 s. : kart. — (Rapport / Riksantikvarie-ämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1978: 7)
- , Boplatslämningar, mesolitikum, vendeltid-vikingatid : Lindholmen 1:15, Svedala Skåne : arkeologisk undersökning 1975. — Stockholm, 1978. — 54 s. : kart. — (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1978: 9)
- , Boplatslämningar, stenålder : Hässleberga, Lyngby sn Skåne : arkeologisk undersökning 1971. — Stockholm, 1978. — 24 s. : kart. — (Rapport / Riksantikvarieämbetet och

- Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1978: 2)
- , Det forntida gravfältet vid Albäck. – *Årsskrift / Det gamla Trelleborg*, 1978, 7–28.
- , Kvarteret Jungfrun, tomt nr 1 Simrishamn Skåne : stadsarkeologisk undersökning 1973. – Stockholm, 1979. – 7 s. – (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1979: 16)
- , Mandelgren i tiden. – *Jämten*, 71(1978), 35–44.
- , Medeltida boplatsslämningar, Maglarp, Maglarp sn Skåne : arkeologisk undersökning 1974. – Stockholm, 1979. – 16 s. – (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1979: 15)
- , Medeltida kulturlager St Markie, Anderslövs sn Skåne : arkeologisk undersökning 1975. – Stockholm, 1979. – 15 s. – (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1979: 12)
- Jennbert Spång, Kristina*, Från jägare till bonde : en utställning om miljö- och levnadsförhållande hos fångstsamhälle och bondesamhälle. – Lund : Historiska Museet, 1979. – (2), 21 s. : pl. – (Report series / Institute of archaeology, University of Lund ; 8)
- Jeppson, Thom*, Om kungens Örken : en kavalkad över Örkened / text: Thom Jeppson ; illustrationer: Gert Kaffe ; Sparbanken Göinge. – Göinge, 1978. – [18] s.
- Johannesson, Gösta, se: Helsingborgs historia.
- Johansson, Gun*, Rasmus Kieldsons gård (nr. 27 i kvarteret 4 S:t Gertrud) / Gun Johansson, Thomas Romberg. – *Kring Malmöhus*, 1978, 62–73.
- Johansson, Ivar*, Stenbockstiden belyst av akter och tradition från Göinge. – *Västra Göinge hembygdsförenings skriftserie*, 27(1979), 9–29.
- Johansson, Nils*, Utvandarna från Huaröds socken : utvandrare enl. sum. redogörelser å Statistiska Centralbyrån Stockholm 1861–1920. – *Gärds härads hembygdsförenings årsbok*, 44(1979), 88–92.
- Jonsäter, Mats*, Fornlämning 25 och 26, gravfält med underliggande boplatser och ensamliggande röse : äldre bronsålder – folkvandringstid : Hjälm 3: 1, 4: 1, 5: 1, Fjärsås sn, Halland : arkeologisk undersökning 1973–74. – Stockholm, 1979. – 85 s. – (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1979: 8)
- Jordrevisionsprotokollen / tolkade av Gunnar Wallin. – *Årsbok / Osby hembygdsförening*, 20(1979), 53–57. – Forts. från föregående årsböcker.
- Jul i Simrishamn // / [utgivare: Sarpens stöd-förening, ideella föreningen »Vår skuta», Simrishamn.] – Simrishamn, 1(1979)–.
- Jönsson, Karna*, Risekatslösa kyrka. – *Årsskrift / Billesholmstraktens Hembygdsförening*, 1979, 40–43.
- Jørgensen, Bent*, Stednavne og samfaerdsels-historie. – København, 1979. – 172, (1) s. (Navnestudier / udg. af Institut for Navneforskning ; 18) – Bl.a. namn från Öresund.
- Karlson, Torsten*, Farstorps kyrka : historisk vägledning / av Torsten Karlson ; utg. av Farstorps kyrkoråd. – Ny rev. uppl. – Farstorp, [1979]. – 14 s.
- , Finja kyrka : historik och vägledning / av Torsten Karlson ; Finja kyrkoråd. – Finja, 1979. – 17, (1) s.
- , Ignaberga gamla kyrka : vägledning för besökare / av Torsten Karlson ; orgelbeskrivning av Bengt Cimbrelus. – 2. rev. uppl. – Tyringe, 1979. – 23 s.
- , Norra Mellby kyrka. – Hässleholm, 1979. – 28 s.
- , Stoby kyrka. – Stoby, 1979. – 24 s.

Kindström, Lars-Göran, Kärnan. – Helsingborg, 1979. – (Booklet / Helsingborgs museum ; 1)

Kollberg, Ludvig, Bonnegårds källa och sjöslaget vid Nissan. – *Föreningen Gamla Halmstads Årsbok*, 56(1979), 13–16. – Slaget mellan Harald Hårdråde och Sven Estridsen 1062.

Kring Lund : en bok om Lund, Torn, Dalby, Södra Sandby, Genarp och Veberöd – Lunds storkommun – i nuet och det förflutna / redigerad av Tomas Löfström ; teckningar: Yngve Lundquist. – Lund : Liber Läromedel, 1979. – 151, (1) s. – Ur innehållet: »Ett Kanaans land» : kulturlandskapets förvandling / Nils Lewan (s. 24–39). Tusen år i Lund : historiskt fågelperspektiv / Lars-Arne Norborg (s. 42–55). Från klass-samarbete till klasskamp : arbetarrörelsens början / Ingrid Millbourn (s. 70–79). »Den som icke vill arbeta skall icke heller äta» : från fattigvård till socialvård / Carl Gustaf Stenkula (s. 84–93). Den växande stadsbilden : tätorternas byggnadshistoria / Hjördis Kristenson (s. 94–117). Kyrkorum och föreställningsvärld : lundakyrkorna som tids speglar / Erik Cinthio (s. 118–129). Vägen till Storlund : hur tjuo kommuner blev en / Sverker Oredsson (s. 130–141).

Kring Malmöhus : Malmö museums årsbok 1978. – Malmö, 1979. – 124 s.

Kristenson, Hjördis, se: *Kring Lund*.

Larsson, Bernt, Fulltofta kyrka : kort beskrivning. – Hörby, 1978. – 15 s.

–, Äspinge kyrka : kort beskrivning. – Hörby, 1979. – 15 s.

Larsson, Lars, Några inblickar i Skånes äldre stenålder. – *Årsskrift / Osby hembygdsförening*, 20(1979), 89–95.

–, Problemställning och metod för undersökningen av mossboplatsen Ageröd V. – Lund, 1979. – 11 s. : pl. – (Report series / Institute of archaeology, University of Lund ; 6)

–, Trollakistan : en dös i mellersta Skåne. – *Fornvännen*, 1979, 10–21.

Larsson, Peter, Katslösa kyrka och dess historia. – *Våra härader*, 1979, 14–17.

Larsson, Sten, Kring tiden för storskiftet i Ströby. – *Onsjöbygden*, 20(1978/79), 7–26.

Leander, Erik, Skånska dragonregementets historia efter år 1800. – *Årsbok / Osby hembygdsförening*, 20(1979), 7–24.

Leander, Sigfrid, Gamla Carlsrona i nytt ljus / Sigfrid Leander ; Föreningen Gamla Carlsrona. – Karlskrona, 1978. – 30 s.

Lewan, Nils, se: *Kring Lund*.

Liebe, P. I., Dansk krigshistorie i det sekstende århundrede : litteraturfortegnelse / P. I. Liebe, E. Borgström. – København, 1979. – 52 s. – (Litteraturfortegnelser / Det Kongelige Garnisonsbibliotek ; 3 D)

Lilliehöök, Christer, Utflyktsmål i Halland / utarbetad under medverkan av turist- och hembygdsrörelse i Hallands län av Christer Lilliehöök. Laholm : Bokförlaget Spektra AB, 1979. – 137 s. – Åtskilliga notiser av antikvariskt-historiskt intresse.

Lindberg, Frans, »Den gamla tiden är mig kär» / Frans Lindberg ; förord: Nils-Arvid Bringéus. – Lund : Bokförlaget Signum, 1979. – 111 s.

Lindgren, Mereth, Värö och Stråvalla kyrkor, Viske härad, Halland / Mereth Lindgren ; utg. av Riksantikvarieämbetet, konsthistoriskt inventarium. – Stockholm : Almqvist & Wiksell International, 1978. – 118 s.

Lindhagen, Magnus, se: *En bok om Tjörnarps*.

Lund, Nils, Krigare och stadsbyggare. – *Ystadiana*, 1979, 35–69. – Om John Gaspard de Cicignon.

Lundberg, Torsten, Mickel Pedersen Gyding och Svend Povlsen Gyngø : två Göingehjältar från forna ofredstider. – Tyringe, 1978. – 70, (1) s. – Omtryck av utgåvan Kristianstad, 1929.

Lundborg, Lennart, Ett medeltida skeppsvrak i Nissans delta utanför Halmstad : från en marinarknologisk undersökning 1966. — *Halland*, 62(1979), 39–55.

—, Halländsk byggnadskultur : några allmänna råd och synpunkter på hur den skall bevaras. — *Hallandsbygd*, 20(1978/79), 10–19.

—, Okända grävningsfynd från Halmstad i Stockholm. — *Föreningen Gamla Halmstads årsbok*, 56(1979), 5–12.

—, Ruinrestaurering i Halland / Lennart Lundberg och Hans Rehnberg. — *Kulturminneshävd*, 1979: 1, 19–24.

—, se: Eftarboken II.

Lundén, Tryggve, Pilgrimsvägar, helgongravar och vallfärdsloften i Norden. — *Jorden runt*, 50(1978), 743–792. — Bl.a. om vallfärdsorter och -kyrkor i Skåne och Blekinge.

Lyngemark, Gert, Bosjöklosters kyrka – mitt i Skåne : vägledning för besökare / text: Gert Lyngemark ; foto: Ragnar Mårtensson. — Hörby, 1979. — 19 s.

Malmer, Mats P., se: Synpunkter på medeltidsarkologi.

Malmö // : glimtar ur historien / Stads-historiska avd., Malmö Museum. — Malmö, 1(1979)– .

Meta // : medeltidsarkologisk tidskrift / Medeltidsarkologiska föreningen. — Lund, 1(1979)–

Meuller, Hagbert, Skånska kriget 1676–79 : händelser i Kristianstads omgivning. — *Gårds härads hembygdsförenings årsbok*, 44(1979), 4–23.

Millbourn, Ingrid, se: Kring Lund.

Milton, Hans, Vem var Olof Bing? : ett bidrag till Engelbrektsfejdens historia i Blekinge. — *Blekingeboken*, 57(1979), 45–52.

Modéer, Kjell Å., Carl Johan Schlyter i ett

hundraårigt perspektiv. — *Svensk jurist-tidning*, 64(1979), 1–13. Även i: *Lunda-forskare föreläser*, 11(1979), 4–13.

—, Malmö Fornminnesförening 70 år. — *Elbogen*, 9(1979): 2, 2–7.

Mårtensson, Anders W., se: Arkeologi och samhälle.

Mårtensson, Eric, Natur och kultur kring Sövedsjön. — *Skånes natur*, 66(1979), 39–45. Bl.a. om Sövede by och kyrka samt Sövedeborg.

—, Svaneholms slott : kortfattad historisk vägledning. — 2. utökade uppl. — Skurup, 1979. — 31, (1) s.

Mårtensson, Torsten, se: Helsingborgs historia.

Mölleryd, Anders W., Mölle-Kullen genom tiderna : bidrag till Kullabygdens historia. — Hässleholm ; Helsingborg. 1–4. — Hässleholm, 1959–1968. 5. — Helsingborg : Eremitpress, 1978. — (3), 116 s.

Nagmér, Robert, Boplatslämningar och gravar mellan neolitikum – yngre romersk järnålder : Rinkaby, Levedes och Gälltofta sn Skåne : arkeologisk undersökning 1974. — Stockholm, 1978. — 48 s. : kart. — (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1978: 6)

New directions in Scandinavian archaeology / ed. by Kristian Kristiansen & Carsten Paludan Müller. — Lyngby, [1979]. — 271 s. — (Studies in Scandinavian prehistory and early history ; 1)

Nielsen, Billy, Medeltida tegel. — *Malmö*, 1979: 1, 27–29.

Nielsen, Poul Otto, De tyknakkede flintøkser kronologi. — *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed*, 1977 (tr. 1979), 5–71. — Redovisar även det sydsvenska materialet.

Nihlén, John, Sällsamheter i Skåne / John och Björn Nihlén ; utg. i samarbete med Svenska Turistföreningen. — Stockholm : Rabén & Sjögren, 1979. — 259, (1) s.

Nilsson, Karl, Utblick över en stad. — Karls-
hamn, 1979. — 127 s. — Om Karlshamn.

Nilsson, Lennart, se: Efraboken II.

Nilsson, Tage, The Mesolithic skeleton from
Stora mosse, Scania / by Tage Nilsson,
Torstein Sjøvold & Stig Velinder. — *Acta
archaeologica*, 49(1978), 220–238.

Norborg, Lars-Arne, se: Kring Lund.

Nordic archaeological abstracts 1977. —
Viborg, 1978. — 269, (2) s. — Omslag:
NAA 1977 : Nordic archaeological ab-
stracts.

Norn, Otto, De maledede vaegdekorationer i
Jørgen Kocks gård. — *Elbogen*, 9(1979): 4,
89–102. — Jørgen Kocks gård i Malmö.

Nyberg, Tore, Sankt Olov som en av Nordens
tre helgonkungar. — *Ico. Iconographisk post*,
1979: 4, s. 35. — Om kalkmålningar med
St Olov som motiv bl.a. i skånska kyrkor.

Ohlsson, Barbro, Lund : en bibliografi 1977.
— Lund : Stadsbiblioteket, 1979. — 43 s.

Ohlsson, Stig Örjan, Skånes språkliga för-
svenskning. — Lund : Walter Ekstrands bok-
förlag.

1. — 1978.

2 : Blandspråksanalyser. — 1979. — viii,
164 s. — (Lundastudier i nordisk språkveten-
skap. Serie A ; 31) — Diss. Lund.

Ohlsson, Tom, Löddeköpinge : Kävlingeortens
äldsta centralort / av Tom Ohlsson och
Hampus Cinthio. — *Kävlingebygden nu och
då*, 2(1979), 25–65. — Om de arkeologiska
utgrävningarna i Löddeköpinge.

Olofson, Christer, Den ortnamngivande bebyg-
gelsen i Kristianstadsområdet. — *Kring
Helge å*, 1977–1978, 10–21.

—, Österlövs kyrka från medeltid till nutid /
av Christer Olofson och Bengt Olén. —
Kristianstad, 1978. — 64 s.

Olsson, Marianne, Blekinge och Nordiska
museet. — *Blekingeboken*, 57(1979), 31–44.

Oredson, Sverker, se: Kring Lund.

Pamp, Bengt, Härads- och sockennamnen i
Lundabygden. — (Lundabygdens sparbank :
årsredovisning, 1978, 1–22.)

Paulsson, Gregor, Svensk stad . . . — [5. tr.]
— Lund : Studentlitteratur. — 1979. — Flera
sydsvenska orter, bl.a. Helsingborg.

1 : Liv och stil i svenska städer under
1800-talet. — xii, 616 s.

2 : Från bruksbygd till trädgårdsstad. — iv,
348, (18) s.

Person, Bengt-Arne, Register till Varbergs
museum. Årsbok 1970–1979 / Bengt-Arne
Person, Karin Petersson. — *Årsbok / Varbergs
museum*, 1979, 103–110. — Register till
årg. 1–20 (1950–1969) i Årsbok 1969.

—, Varbergs slott och fästning. — Varberg :
museet, 1978. — 27, (1) s. — Särtryck ur:
Slott och herresäten i Sverige : riksfästen
och residens. — Malmö, 1971, s. 321–344.
Med bibliografiska kompletteringar.

Persson, Ove, Skeletal remains from the Stone
Age graves at Nymölla. — *Fornvännen*,
1979, 85–88.

Petersson, Stig-Åke, » . . . uhr then undre delen
opstiger ett halfft swart leijon » : något om
heraldik i Blekinge. — *Blekingeboken*,
57(1979), 16–30.

Plantin, Henry, Everöd : kyrkan — prästgården
— prästerna. — Everöd, 1979. — 110 s.

Rapport över kulturhistorisk inventering inför
detaljplanering av Kungsbacka innerstad,
Kungsbacka kommun / Stiftelsen Hallands
läns museer Halmstad och Varberg ; Lands-
antikvarien. — Halmstad, 1979. — 61 s. :
3 bil.

Rapport över kulturhistorisk inventering inför
områdesplanering av Oskarström, Halmstads
kommun / Stiftelsen Hallands läns museer
Halmstad och Varberg ; Landsantikvarien. —
Halmstad, 1979. — 35 s. bil. — Omslag:
Oskarström : kulturhistorisk inventering.

Rech, Manfred, Studien zu Depotfunden der

- Trichterbecher- und Einzelgrabkultur des Nordens. — Neumünster : Karl Wachholtz Verlag, 1979. — 134 s. : kartor, planscher. — (Offa-Bücher ; 39) — Rikligt material från Skåne och Halland.
- Register för Torups, Kinnareds o. Drängsereds hembygdsböcker : 1-5, 1968-1976. — Hyltebruk, 1979. — 27 s.
- Register till Limhamniana 1959-1978 / utgiven av Limhamns Museiförening. — Malmö, 1979. — 45 s.
- Roberts, Michael*, The Swedish imperial experience 1560-1718. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. — x, 156 s. — (The Wiles lectures ; 1977) — Berör översiktsvis bl.a. de dansk-svenska förvecklingarna och de skånska landskapens öden.
- Romberg, Thomas, se: Arkeologi och samhälle.
- Rooth, Margit, se: Helsingborgs historia.
- Rosander, Göran*, Arkeologiska undersökningar i Sverige 1976-78. — *Nordens museer* (København), 1976-78 (tr. 1979), 61-64. — Om utgrävningar i bl.a. Skåne, Halland och Blekinge.
- Rosborn, Sven*, Det gamla Malmö i pocket-format : en vägledning från Malmö fornminnesförening / idé, layout, text: Sven Rosborn ; fotografering: Ronny Johansson ; rekonstruktion: Bengt Berggren. — Malmö, 1979. — 19, (1) s.
- , En rackare till nattaman! — *Malmö*, 1979; 1, 19-22. — Om skarprättare och nattmän i Malmö i arkeologisk belysning.
- , Gycklaren från Fosie. — *Kring Malmöhus*, 1978, 88-89. — Bildsten i Fosie kyrka.
- , Krämarnas kapell i S:t Petri kyrka. — *Elbogen*, 8(1978); 4, 21-48. — S:t Petri kyrka i Malmö.
- , Rekonstruktion av Jörgen Kocks gård. — *Elbogen*, 9(1979); 4, 121-126. — Jörgen Kocks gård i Malmö.
- , se: Arkeologi och samhälle.
- Rosén, Margareta*, Yrkesfiskaren — myt eller verklighet — i det förindustriella bondesamhället. — *Rig*, 62(1979), 41-52. — Berör speciellt Blekinge.
- Rosenberg, Sven-Åke*, Hällkista och helgedom : brottstycken ur Gråmanstorpas kyrkas och kyrksöckens historia / utgiven av Klippans kyrkoråd och Klippans hembygdsförening. — Klippan, 1979. — 279 s., 48 pl.-s.
- , Mariakyrkan i Gråmanstorp. — Klippan, 1979. — 24, (1) s.
- Rosenschöld, Thomas Munck af*, Staden Malmö namn. — *Elbogen*, 1(1979); 2, 17-18.
- Roslund, Curt*, Ale — Forntidsmatematiker och astronom? — *Forskning och framsteg*, 1979; 5, 6-11. — Om Ale stenar, Käseberg.
- Roth, Ingeborg, se: Arkeologi och samhälle.
- Roth, Nils*, Halland i litteraturen 1978. — *Halland*, 62(1979), 93-99.
- Rötterna // : medlemsblad för Östra Ljungby — Källna socknars hembygdsförening. — Östra Ljungby, 1(1978) — .
- Salberger, Evert*, Tillnamnet på Simrisstenen 2. — *Sydsvenska ortnamnsällskapets årskrift*, 1979, 21-35.
- Salomonson, Bengt, se: Arkeologi och samhälle.
- Santesson, Hugo*, Reträtten vid Asarums gästgivaregård 1677. — *Asarumsdalen*, 1978, 3-9.
- Schlyters lagar : utställningskatalog, Lunds universitetsbibliotek 14/11-15/12 1979. — Lund, 1979. — [33] s. — Ur innehållet: Carl Johan Schlyter som textfilolog / Gösta Holm. Carl Johan Schlyter : vår förste »lag-historiker» / Kjell Å. Modéer.
- Selge, Allan*, Stattenaboken : historien om en annorlunda stadsdel i Helsingborg / Allan Selge ; utg. av Möllevängsgillet. Helsingborg, 1979. — 214 s.

Simris och Ö. Nöbbelövs församlingar på Österlen / Studieförbundet Vuxenskolan, Simrishamn. — Simrishamn, [1978]. — 107 s.

Sjöbäck, Mårten, se: Helsingborgs historia.

Stavenow-Hidemark, Elisabet, Nils Månsson Mandelgren. — *Jämten*, 71(1978), 7–14.

Stenberger, Mårten, Det forntida Sverige / efterskrift av Bo Gräslund. — 3. uppl. — Stockholm : AWE/ Gebers, 1979. — 913 s. — S. 907–913: Litteratur 1965–1979. — Första upplagan Stockholm, 1964.

Stenestadsorten — en gammal kulturbygd . . . — Stenestad, 1979. — 104 s. — S. 65–70: Stenestads kyrka genom tiderna / Ingrid Davidson.

Stenfell, Jan, Från utgrävningssäsongen 1978. — *Halland*, 62(1979), 59–67. — Om utgrävningar i Kistinge, Sibbarp och Hallinge.

Stenkula, Carl Gustaf, se: Kring Lund.

Stewenius, Jonna, Malmöhus landstings byggnader : en kulturhistorisk inventering / text och bild: Jonna Stewenius ; utg. av Malmöhus läns landsting. — Malmö, 1979. — 195 s.

Stjernquist, Berta, John-Elof Forssanders tryckta skrifter / Berta Stjernquist, Jannis Ambatsis. — *Fornvännen*, 1979. 174–178. — Innehåll: John-Elof Forssander som forskare / Berta Stjernquist. John-Elof Forssanders tryckta skrifter [1928–1943] / Jannis Ambatsis.

—, se: Arkeologi och samhälle.

—, se: Synpunkter på medeltidsarkeologi.

Stoltz, Elof, Jockom Beck och Andrarums alunverk medan Skåne var danskt. — Stockholm : Norstedt, 1979. — 260, (1) s. : 8 pl.bl.

Strandh, Hilding, Båstad : kulturbygd med gamla anor. — *Byahornet-Skåneland*, 1979: 3, 20–26.

Strömberg, Märta, Grophus som indikation på yngre järnåldersbebyggelse i Skåne. — (Skrifter fra Historisk Institut, Odense Universitet ; 27: s. 45–54)

Studies in Scandinavian prehistory and early history // . — Lyngby 1 [1979] —.

Sundström, Åke, En bok om Genarp : (Jinnarpebågen) / Åke Sundström ; utgiven av Genarps kulturförening. — Genarp, 1979. — 168 s.

Svalöv fordomdags och nu / [redigerad av Per O. Agardh. . .]. — Svalöv, 1978. — [6], 58, [3] s. — (Skrifter / utgivna av Svalövs Gille ; 7)

Svensk historisk bibliografi 1961–1970 : systematisk förteckning över skrifter och uppsatser som rör Sveriges historia utkomna från och med 1961 till och med 1970 / red. av Marie-Louise Bachman och Yvonne Hirdman. — Stockholm : Almqvist & Wiksell International, 1978. — xv, 688 s.

Svenska landskapslagar / tolkade och förklarade för nutidens svenskar av Åke Holmberg och Elias Wessén. — Fjärde serien. Skånelagen och Gutalagen. — 2. oförändr. uppl. — Stockholm : AWE/ Gebers, 1979. — xcix, 322 s.

Synpunkter på medeltidsarkeologi / Berta Stjernquist, Evert Baudou, Mats P. Malmer, Erik Cinthio. — *Meta*, 1979: 2, 11–16.

Tandrup, Leo, Mod triumf eller tragedie : en politisk-diplomatisk studie over forløbet af den dansk-svenske magtkamp fra Kalmar-krigen til Kejserkrigen med særlig hinvik på formuleringen af den svenske og især den danske politik i tiden fra 1617 og især fra 1621 til 1625. — Aarhus, 1979. — (Skrifter / udgivet af Jysk Selskab for Historie ; 35) — diss. Århus univ.
1: Scenen og de agerende. — 510 s.
2: Tiden fra 1621–1625. — 573 s.

Tesch, Sten, Medeltida kulturlager Kvarteret Gladan nr 8, Åhus sn Skåne : arkeologisk undersökning 1977. — Stockholm, 1979. — 46 s. (Rapport / Riksantikvarieämbetet och

- Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1979: 17)
- Thrane, Henrik*, Fremde Bronzegefäße in Südkandinavischen Funden aus der jüngeren Bronzezeit (Periode V). — *Acta archaeologica* (København), 49(1978), 1–3.
- Thaarup, Jørgen Erik*, Christiern II:s Stockholmsfærd 1518 : rettskrav og unionsbrud i de dansk-svenske forhandlinger i efteråret 1518. — *Historisk tidsskrift* (København), 79(1979), 1–32 — Berör bl.a. Malmörecens 1512 samt mötet i Halmstad 1517.
- Tomner, Lennart*, Borgmästare Jörgen Kock. — *Elbogen*, 9(1979): 4, 43–65.
- Torstendahl, Rolf*, Historiska skolor och paradigm. — *Scandia*, 45(1979), 151–170. — Om den Weibullska skolans genombrott som paradigmskifte.
- Uppåkrasterna / [anonym förf.] — *Byhornet*, 38(1979), 20–30.
- Wahlöö, Waldemar*, Krognoshuset togs av misstag för ett kloster. — *Årsskrift / Föreningen Gamla Lund*, 1979, 49–53. — Krognoshuset i Lund.
- Wallin, Curt*, Bergrådet Bengt Reinhold Geijer och »silvergruvorna» på Österlen. — *Årsbok / Tomelilla Hembygds-krets*, 1979, 110–118.
- , Jens Holgersen Ulfstand : medeltidens mest namnkunnige »österlening». — *Årsbok / Tomelilla hembygds-krets*, 1979, 119–136. — Forts. från föregående årsböcker, slutavsnitt.
- , Jens Holgersen Ulfstand till Glimminge : lensman — sjökrigare — borgmästare. — Ullstorp : Bokförlaget Österlenia, 1979. — 289 s.
- , Kalkugnen i Andrarum 1550–1621 : en bortglömd, riksviktig »storindustri» före alunbrukets tillkomst. — *Årsbok / Tomelilla hembygds-krets*, 1979, 81–109.
- Wallin, Gunnar*, Hospital och hemman. — *Årsbok / Osby hembygds-förening*, 20(1979), 103–125.
- Weiler, Eva*, Arkeologi i Nordhalland 1968–1979. — *Halland*, 62(1979), 75–92.
- , Boplatzrester, stenåldern, järnåldern : Stockared, Gällinge sn Halland : arkeologisk undersökning 1974. — Stockholm, 1978. — 23 s. : kart. — (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1978: 16)
- , Fornlämning 195, ev. boplatz. Fornlämning 196, mesolitisk boplatz : Ledet, Onsala sn Halland : arkeologisk undersökning 1974. — Stockholm, 1978. — 10 s. : kart. — (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1978: 17)
- Weimarck, Gunhild*, Svedjebruket i Södra Sverige. — *Bygd och natur. Årsbok*, 1979, 37–56. — Örkeneds sn, speciellt Lönsboda.
- Werdenfels, Åke, se: En bok om Tjörnarv.
- Widholm, Dag, se: Arkeologi och samhälle.
- Wihlborg, Anders*, Boplatzlämningar, stenålder : Skabersjö, Skabersjö sn Skåne : arkeologisk undersökning 1971. — Stockholm, 1978. — 12 s. : kart. — (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1978: 8)
- , Fornlämning nr 18 skadad bronsåldershög : Torbornahög, Ramlösa 521, Raus sn Skåne : arkeologisk undersökning 1976. — Stockholm, 1978. — 11 s. : kart. — (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1978: 4)
- , Nyupptäckta boplatzlämningar huvudsakligen y. bronsålder : Önsvala 5: 1, Nevishögs sn Skåne : arkeologisk undersökning 1970, 1972. — Stockholm, 1978. — 46 s. : kart. (Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Uppdragsverksamheten ; 1978: 3)
- Wilhelmsson, Lena*, När det »nappade» på Fiskaregatan. — *Malmö*, 1979: 1, 4–12. — Stadsarkeologisk utgrävning i Malmö.
- Wyszomirski, Bozena*, A double grave with

- yellow ochre at Nymölla in Scania. — *Fornvännen*, 1979, 73–84.
- Wyszomirski, Mark, Svenska depåfynd med s.k. lövknivar. — *Fornvännen*, 1979, 145–150. — Berör Skåne och Halland.
- Åberg, Alf, Malmö under snapphanekrigets stormar. — *Elbogen*, 9(1979): 2, 8–16.
- , se: Helsingborgs historia.
- Åkerman, Johan, Försök till beskrifning öfwer Hellerstads pastorat / författadt af Joh. Åkerman ; [ny utg.] bearbetad av historiegruppen i Torna Hällestads byalag. — Torna Hällestad, 1979. — [4], 75 s. — Partiellt omtryck med förklarande anmärkningar av utgåvan Lund, 1828.
- Åkesson, Åke, Något om Kvärlövs bysamhälle. — *Onsjöbygden*, 20(1978/79), 30–34. — Bl.a. om arkeologisk undersökning av boplatslämningar från järnåldern.
- Ängelholms kommun : bebyggelse och miljö / utg. av Kulturnämnden i Ängelholm. — Ängelholm.
Ettapp 1–2. — 1973–1976.
Ettapp 3. — 1979. — 93 s.
- Ängelholms kommun. Kulturmiljögruppen, Bevaringsprogram : kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och miljö. — Ängelholm.
D. 1: Centrala staden. 1978. — 68 bl. — Bl. 4–13: Kulturhistorisk översikt / Åke Werdenfels.
- Østersøen : geografi, historie, økonomi, havret, forsvar, sikkerhed / Sikkerhedspolitisk studiegruppe. — København : Schulz, 1979. — 208 s. — Bl.a. om Öresunds betydelse i historisk belysning.
- Östra Sallerups kyrka 1180–1980 : en bok om kyrkan och församlingen under 8 sekler / studiecirkeln »Vi och vår kyrka». — Hörby, 1979. — 38 s.

Medeltidsstäder i Halland

Lämningar efter gamla städer — i varje fall städer från medeltid och tiden dessförinnan, är att betrakta som historiskt källmaterial och skyddas av fornminneslagen på samma sätt som t.ex. en bronsåldershöj eller en boplatz från stenåldern. Detta skapar en del huvudvärk både för stadsplanerare och för antikvariskt ansvariga, eftersom de lämningar det är fråga om — kulturlager, fynd och diverse konstruktioner — till största delen ligger under mark och inte i allmänhet kan urskiljas i en nutida gatubild. Hur ska man kunna fatta beslut om planeringsingrepp och arkeologiska utgrävningar, när man inte känner till omfattningen och karaktären på den fornlämning, som berörs? Problemen underlättas inte av att nutida stadsarkeologiska grävningar, dessa dagar av riksgropar och lundaarkeologiska exempel, kan vara långvariga och kostsamma historier — en faktor att ta hänsyn till för den som eftersträvar vettig planering och sund ekonomi.

För att möta detta problem har Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer med stöd av Humanistisk-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet och

Riksbanksfonden sedan några år drivit projektet »Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering» förkortat »Medeltidsstaden». Projektet gör en systematisk genomgång av samtliga de orter, som under medeltiden var städer inom nutida svenskt område. Avsikten är att ge en översikt över karaktären på dessa städer, sammanställa vilket arkeologiskt material, som redan i dag finns från dem samt försöka undersöka i vilken grad sentida ingrepp har berört äldre kulturlager. Dessutom har projektet i uppdrag att föra en diskussion om vilka frågeställningar, som kan vara viktiga för det fortsatta arbetet. Resultatet presenteras i tryckta rapporter med kartor, tabeller och text så upplagda att de ska kunna vara användbara för planerare, arkeologer, forskare och intresserad allmänhet.

Hittills har projektet behandlat städerna i Mälardalen och Västsverige. Detta innefattar alltså också skånelandskapet Halland med sina nio medeltidsstäder.

Halland har ur urbaniseringshistorisk synpunkt sitt särskilda intresse genom den instabilitet som kännetecknar stadsbildningarna. Det är fråga om stadsförflyttningar, stadsrättsindragningar, konkurrensstadsbildningar och syskonstäder. Detta

hänger givetvis samman med landskapets karaktär av politiskt gränsområde och ekonomiskt marginalbygd. De rapporter om hallandsstäder, som projektet Medeltidsstaden hittills producerat präglas givetvis av denna problematik. Förhoppningsvis kan de bidra till att aktualisera diskussionen om Hallands utveckling och roll under perioden för det svenska rikets expansion under 1600-talet.

Av rapporter om hallandsstäder är ännu endast Halmstad—Övraby publicerad. Vissa av de övriga — Gåsekil, Kungsbacka, Ny-Varberg och Getakärr — är under tryckning medan resterande — Gamla och Nya Falkenberg samt Laholm befinner sig på manuskriptstadiet.

Rapporterna ges ut av Riksantikvarieämbetet och kan av intresserade rekvireras.

Fr.o.m. hösten 1980 inleds rapportarbetet med städer i Malmöhus län. Genom samarbete med Kulturen har tjuvstart gjorts vad beträffar Lund, som är klar i manuskript och trycks någon gång under hösten.

Lars Redin

Uppmätning av bruksbåtar i Blekinge

Två gånger under 1900-talet har vi kunnat observera mycket kraftiga förändringar i bruksbåtarnas konstruktion och byggnads-sätt. Första tillfället var vid seklets början då motorn gjorde sitt intåg i fisket och det andra var under 1960- och 70-talen då nya material såsom plast och stål på allvar började användas. Konsekvenserna av den senare förändringen torde visa sig betydligt snabbare och mera långtgående för det traditionellt byggda bruksbåtsbeståndet än den förra gjorde.

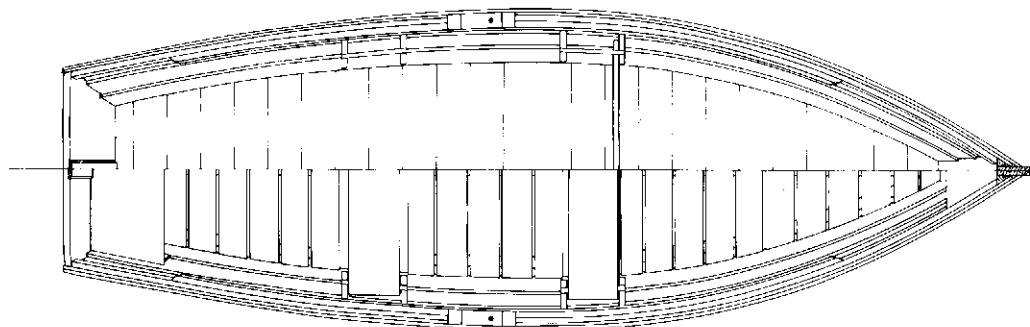
Det finns åtminstone en fundamental orsak till att förändringarna emottages så olika och den står att finna i själva kust-

Fläcka i Kristianopels hamn sommaren 1980.

kulturens »tillstånd». I fallet motorn rör det sig om en innovation som upptages i ett stabilt och fungerande näringsmönster, medan det i fallet nya material sker samtidigt med en kraftig strukturell förändring av hela kustkulturen. Effekten blir alltså denna gång troligen en i det närmaste total utplåning av de traditionellt byggda bruksbåtarna i yrkesmässig användning. Dessa båtar har under århundraden formats av våra förfäder för att möjliggöra deras utkomst i en ofta mycket hård och särpräglad miljö. De specifika naturförutsättningarna, de olika fångstobjekten, de totalt skilda fångstmetoderna, samt den långa tidsrymden under vilken utvecklingsprocessen skett har givit oss en rik flora av typer och varianter.

För att vi åt framtiden skall kunna bevara något av all den kunskap som ligger ned-

Uppmättningsritning. Flateka byggd av Edgar Sundén i Kristianopol under våren 1980.

ärvd i detta material, samt bereda möjligheter för framtida fördjupade studier av detta kustkulturens viktigaste objekt, måste ett referens- och studiematerial insamlas. Detta kan och bör ske i två former: dels genom musealt tillvaratagande av enskilda objekt och dels bevarande genom uppmätningar. Viktigt är också att man ser till att materialet får god täckning, både ur geografisk, funktionell och tidsmässig aspekt.

Efter långvariga fält- och litteraturstudier kom vi fram till att det för Blekinges del skulle behövas minst ett trettiotal objekt. Detta för att nå en godtagbar täckning enligt ovanstående modell. Vid en kontroll av vad som redan fanns gjort på uppmättningsområdet (Hasslöf/Magnusson/Nilsson/Abrahamsson/Andersson) visade sig detta svara mot en dryg tredjedel av det skisserade behovet. Detta trots att Blekinge anses som ett av våra bäst undersökta kustlandskap. Föreningen Allmogebåtar beslöt därför att sätta igång en serie uppmätningar vilka helt koncentrerade sig på att komplettera det äldre materialet. Ett kulturstipen-

dium från Blekinge Läns landsting gav oss de ekonomiska resurserna och arbetet startade i juni innevarande år. Totalt har sedan dess ytterligare fem objekt undersökts och dokumenterats. Materialet består i sin slutliga form av uppmättningsritning, fotodokumentation och utskrivna intervjuer och iakttagelser.

Under förutsättning att den vidare finansieringen kan ordnas räknar vi med att fullfölja arbetet under nästkommande år. Målsättningen är sedan att så snart som möjligt kunna presentera materialet så att det blir tillgängligt både för vidare studier och en bredare allmänhet.

Många frågor har redan formulerats i litteraturen och otaliga är de som framkastats av gemene man. Det kan gälla båtarnas anpassning till olika naturbetingelser, yttre kulturell påverkan antingen från kringliggande områden eller från den skolade kulturen vid skeppsvarven eller funktionell anpassning till ny teknologi inom fisket. Alla frågekomplex där kännedom om båt-materialet är av avgörande betydelse.

Peter Skanse/Bertil Andersson

DE SKÅNSKA LANDSKAPENS HISTORISKA OCH ARKEOLOGISKA FÖRENING bildades 1866. Föreningen är en samlingspunkt för en historiskt och arkeologiskt intresserad allmänhet.

Föreningen är utgivare av ALE, historisk tidskrift för Skåneland, som utkommer med fyra häften årligen. Tidskriften utges med bidrag från statens humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsråd. Brev och manus till redaktionen adresseras till landsantikvarie Dag Widholm, Winstrupsgatan 10, 222 22 LUND.

Medlem i föreningen erhåller tidskriften kostnadsfritt.

Årsavgiften, 35:– kr, kan insättas på postgirokonto nr 24 68 31-2, De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening.

Adress till föreningens skattnästare, Allan Persson: Karhögstorg 4 A, 223 55 LUND.

Äldre häften av tidigare utgivna tidskrifter kan beställas hos föreningens sekreterare, fil. kand. Sten Skansjö, Skolrådspvägen 3, 223 67 Lund eller hos skattnästaren.

EFTERTRYCK, helt eller delvis medges endast efter redaktionens särskilda tillstånd.

Föreningens styrelse

Fil dr Bengt Bengtsson, Lund, ordf., byråchef Evald Gustafsson, Sthlm, v.ordf., fil. kand. Sten Skansjö, Lund, sekr., fil kand Allan Persson, Lund, skattnästare samt professor Nils-Arvid Bringéus, Lund, länsantikvarie Carin Bunte, Malmö, professor Erik Cinthio, Lund, professor Bertil Ejder, Lund, museichef Torkel Eriksson, Lund, fil lic Lars-Göran Kindström, Helsingborg, antikvarie Nils Nilsson, Lund, professor Birgitta Odén, Lund, läns museichef Bengt-Arne Person, Varberg, Ystad, professor Göran Rystad, Lund, greve Hans Wachtmeister, Johannishus, läroverksadjunkt Curt Widenborg, Ronneby, landsantikvarie Dag Widholm, Lund, intendent Gustaf Åberg, Simrishamn. Hedersledamöter: disponent Birger Persson, Ystad samt professor Jörgen Weibull, Göteborg.

